

RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 28 (10).

1921. a.

Sisu: 1. Riigikogu kodukord II lugemisel. — 2. „Seaduse mõnede muudatuste kohta ärimaksuseaduses“ — redaktsiooni kinnitamine. — 3. „Seaduse aj. wal. poolt 28. II. 1919. a. wastuwõetud esimese täiendawa määruse mõisade korratu majapidamise ja laastamise asjus („R. T.“ Nr. 15, 1919. a.) täiendamise kohta“ — redaktsiooni kinnitamine. — 4. Ülikooli õpijõudude palgaseadus — rahaasjand. kom. ettep. — 5. Õpetajate palgaseadus — haridus- ja rahaasj. komisjonide ettepanek. — 6. Seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina ning piiritusmüügi kohta — II lugemisel. — 7. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — II lugemisel. — 8. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek, 22. aprillil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman, pärast abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal abisekretäär W. Pezold.

Walitsuse lauas: haridusminister H. Bauer, haridusministri abi F. Sauer.

Koosolek algab kell 5 p. l.

Juhataja O. Strandman: Päewakord on Riigikogu liigetele teada antud. Juhatus teatab, et ta on päewakorda wõtnud täiendawa päewakorra-punktina 3-a all rahaasjanduse komisjoni ettepaneku „Ülikooli õpijõudude palgaseadus“. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra järjekorra muutmise kohta? Ettepanekuid ei ole. Sellega loen, et päewakord on wastu wõetud ja Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juure. See on redaktsiooni komisjoni ettepanek kinnitada „Seadus mõnede muudatuste kohta ärimaksuseaduses“ redaktsioon. Kes on redaktsiooni komisjoni aruandja? Komisjoni aruandjat ei ole saalis, sellepärast läheb Riigikogu kolmanda päewakorra-punkti juure.

1. Riigikogu kodukord II lug. Kodukorra komisj. aruandja J. Seljamaa: Teisel lugemisel andis Riigikogu kodukorra § 35 ühes parandustega komisjoni tagasi. Kokkukõlas nende parandustega on kodukorra komisjon § 35 järgmiselt muutnud:

§ 35. Riigikogu koosolekud on otsuswõimulised, kui on koos vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust (põhisead. § 46).

Riigikogu koosoleku awamiseks nõuetaw kwoorum määratakse kindlaks koosolekule ilmunud Riigikogu liigete allkirjade läbi kwoorumraamatus.

Koosolek on nii kaua otsuswõimuline, kui keegi Riigikogu liige kwoorumi kohta kahtlust ei ole awaldanud. Wiimasel korral teeb juhataja peale märguandmise kõrwalruumides olewatele liigetele koosolekul wiibiwate liigete arwu kindlaks ja kwoorumi puudumise korral lõpetab koosoleku.

§§ 36, 71, 81 ja 113 ettenähtud hääletamise eel laseb Riigikogu juhataja kõrwalruumides olijaid Riigikogu liikmeid märguandmise läbi koosolekule kutsuda ja teeb koosolekul wiibiwate liigete arwu kindlaks.

§ 82-ses ettenähtud absoluutse enamus kindlaksmääramisel tehakse koosolekul wiibiwate liigete arw kindlaks kwoorumraamatu järele.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid § 35 kohta ei ole. Panen ta komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda. Sellega on § 35 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Kodukorra arutamine on wiibinud ja kolmas lugemine seisab weel ees. Sellepärast teeb kodukorra komisjon ettepaneku weel järgmist paragrahwi wastu wõtta:

§ 128. Käesolew kodukord hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid ei ole. Ma panen siis § 128 hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi; sellega on § 128 wastu wõetud. Rkl. herra Ernits'i poolt on kirjalikult sisse tulnud täiendaw paragrahw. Palun sekretääri seda ette lugeda.

Sekretäär W. Pezold: Lisaparagrahw Riigikogu kodukorrale II lugemisel.

§ 110-a: Riigikogu koosolekute täielikud protokollid ja komisjonide seletuskirjad avaldatakse Riigikogu Juhatusel poolt trükkis.

Märkus: Selle paragrahvi maksvus ulatab ka Riigikogu senniste protokollide, Asutawa Kogu ja Eesti maanõukogu protokollide kohta.

Komisjoni aruandja J. Seljamaa: Komisjoni seisukohast ei saa mina mitte rts. Ernits'i ettepanekuga ühineda. Esiteks ei ole wastawaid krediite ja teiseks ei ole Riigikogu ega ka wane-matekogu otsustanud, missuguste materjaalide wäljaandmine tarwilik on. Koosolekute protokollid on mõnede Riigikogu liigete ütelse järele kaunis moonutatud kujul kirja pandud. Ka ei paranda üksikud Riigikogu liikmed oma kõne stenogramme. Pealegi olla Riigikogu liigete seletuse järele, need kõned nii kirja pandud, et seal oma kõnet raske on ära tunda. Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes arwas kodukorra komisjon, et ei ole mõtet praegusel juhtumisel nimetatud lisaparagrahwi kodukorra eel-nõusse wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Ma panen herra Ernits'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on wastu. Herra Ernits'i poolt ette pandud lisaparagrahw on häälteenamusega tagasi lükatud. Sellega on kodukord II lugemisel wastu wõetud. Kas redaktsiooni komisjoni aruandja on kohal? — Arutusele tuleb I päewakorra-punkt.

2. „Sead. mõnede muudat. kohta ärimaksu-seaduses“ redakts. kinnit.

Redakts. komisj. aruandja A. Jür-genstein: Selles wastuwõetud seaduses paneb redaktsiooni komisjon ette järgmise paranduse: I osa, 13 rida ülewalt: telliskiwi-, katus-, kiwi-; lugeda: „telliskiwi-, katuskiwi-, kiwi-“.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jür-genstein: Siis on samas lauses jälle öeldud „kuiwa destillatsioonitehased“, „kuiwa“ on seal iseseisew sõna. Komisjon paneb ette lugeda „kuiwdestillatsioonitehased“.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jür-genstein: Sellesama seaduse II osas, 2 rida ülewalt on lugeda „igasugu“; komisjon paneb ette lugeda selle asemel „igasugune“.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jür-genstein: II osa, 7 rida ülewalt on wist trükiwiga sisse tulnud: seal on lugeda „nõuda“, peab olema „nõnda“.

(Juhataja: See on iseenesest mõista trükiwiga.)

Selle seaduse III osas, I reas lugeda „muutused“ asemel „muudatused“.

Juhataja O. Strandman: Redaktsiooni komisjon on ettepaneku teinud sõna „muutused“ asemel lugeda „muudatused“. Sõna ei soowita. Ma panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Ühe hääle wastuseismisel on ettepanek wastu wõetud.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku, et Riigikogu tunnistaks, et see seadus kuulub oma iseloomu poolest nende seaduste hulka, mida meie põhiseaduse § 34 põhjal wõib rahwahääletamisele panna.

Juhataja O. Strandman: Kas soowitakse selle ettepaneku kohta sõna wõtta? Ei soowita. Panen ta hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Seega on see seadus rahwahääletamise alla kuuluwaks tunnistatud. Kas tehakse ettepanekuid, et see seadus põhiseaduse § 30 põhjal saaks seisma pandud? Ma konstateerin, et niisugust ettepanekut praegusel koosolekul ei ole tehtud. — Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure.

3. „Sead. aj. w. poolt 28. II. 1919 a. w. w. „Esim. täiend. määr. mõisade korratu majap. ja laastam. asjus“ täiend. kohta“ redakts. kinnit.

Redakts. komisj. aruandja A. Jür-genstein: Redaktsiooni komisjon teeb ettepaneku § 1-ses I reas sõnade järjekor-da muuta ja nimelt: kanda sõnad „ajutise walitsuse määruse põhjal“ sõnade „17. detsembril 1918 a.“ ette, nii et ta kõlaks järgmiselt: „ajutise walitsuse määruse põhjal 17. dets. 1918 a.“

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jürgenstein: Redaktsiooni komisjon teeb ettepaneku § 4-da teises reas sõna „ehk“ asemele võtta sõna „wõi“.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek vastu).

Komisjoni aruandja A. Jürgenstein: Redaktsiooni komisjon teeb ettepaneku § 4. märkuses lühendatud sõna „Balti eras.“ asemel võtta sõna „Balti eraseaduse“. See on küll väga väikene wiga, kuid on kergem lugeda; muidu ei tea, kuidas selle lõpp kõlab.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse komisjoni ettepanek vastu).

Komisjoni aruandja A. Jürgenstein: § 5. on väga õnnetumalt sõnade järje poolest redigeeritud ja tema kõlab järgmiselt: „Komisjoni otsuse vastu võib 2 nädala jooksul peale otsuse awaldamist „Riigi Teatajas“ riigikohtu ees kaebtust tõsta, kes kaebtuse rewisjoni korras läbi waatab.“ Meie arwasime paremaks seda sõnade järjekorda ümber wormuleerida järgmiselt: „Komisjoni otsuse vastu võib kahe nädala jooksul peale otsuse awaldamist „Riigi Teatajas“ kaebtust tõsta riigikohtu ees, kes kaebtuse rewisjoni korras läbi waatab.“

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid selle komisjoni redaktsiooni kohta ei ole. Panen ta hääletamisele. (Hääletatakse). Wastuhääli ei ole. Sellega on komisjoni redaktsioon vastu wõetud.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma panen ette tunnistada, et see seadus oma iseloomu poolest kuulub nende seaduste hulka, mis põhiseaduse § 34 põhjal wõiwad rahwahääletamisele kuuluda.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid rhs. Wirma ettepaneku kohta ei ole. Panen ta hääletamisele. (Hääletatakse). Wastuhääli ei ole. Sellega on see ettepanek vastu wõetud. — Kas tehakse ettepanekut selle seaduse wäljakuulutamist põhiseaduse § 30 põhjal seisma panna? — Ma konstateerin, et niisugust ettepanekut pole tehtud. Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Järgmine päewakorra-punkt on ülikooli õpijõudude palgaseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Sõna on komisjoni aruandjal.

4. Ülikooli õpijõudude palgaseadus. Rahaasjand. komisj. aruandja Chr. Kaarna: See palgaseadus on

rahaasjanduse komisjonis III lugemisel vastu wõetud ja selle järele ka Riigikogu liigetele kätte saadetud. Komisjoni nimel teen ettepaneku selle seaduse I lugemisele asuda.

Rkl. J. Annusson (töer.): Hariduskomisjon leidis, et selles palgaseaduse eelnõus mõned üksikud punktid küllalt selgelt wormuleeritud pole ja nõuab nende kohta täiendawaid ettepanekuid. Näituseks on selles seaduses hoolekandjatele määratud ainult lisapõhipalk, kuna aluspõhipalka sugugi ette nähtud pole. See on muidugi sellepärast, et praegu üks ülikooli professor hoolekandja kohuseid täidab. Peale selle on weel ses seaduses mõnesugused osad, millega rahul olla ei saa. Näituseks ei ole selles seaduses normeeritud ühe osa õpijõudude palk ja teda tuleb määrata üleüldise riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse põhjal. Stipendiaatidele määratud toetussummad — 3000 ja 3750 m. — ei wasta ühelegi ametniku palganormile, mis pärastiste palgamuudatuste puhul raskusi sünnitaks.

Täna oli juhuslikult ülikooli hoolekandja hariduskomisjoni koosolekul ja teatas, et ülikooli poolt on see ettepanek haridusministeeriumile tehtud, kui kiire ülikooli arwamise awaldus. Ülikool ei ole seda aga niisugusena ette walmistanud, et see wõiks seaduseelnõuks muutuda. Muidugi, on see ülikoolile tähtis, et palgaküsimus wõrdlemisi kiirelt ära otsustatud saaks, kuid siin wõiks ka oletada, et teisest küljest oleks ka tähtis see, et seadus korraliku kuju omandaks. Hariduskomisjoni informeeris ülikooli kuraator oma seisukohast ja küsis, kas ülikoolil on wõimalus täiendusi teha sellele seaduseelnõule. Ülikooli kuraatori seletuse järele wõiks lühikese aja jooksul mõnesuguste täiendustega esineda. Sellepärast teeb hariduskomisjon ettepaneku seda seaduseelnõu mitte praegu arutusele võtta, waid anda teda hariduskomisjoni, ja wist mõne päewa pärast oleks hariduskomisjonil wõimalus parandustega ja täiendustega ülikooli ettepaneku põhjal esineda.

Komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni seisukohalt pean mina rhs. Annussoni ettepaneku vastu waidlema. Rahaasjanduse komisjonil olid käsitada materjaalid, mis on saadud otsekohe ülikooli walitsuselt.

Nendest materjaalidest on näha, et ülikooli walitsus peab tarwilikuks eriti ära määrata neid, just õpijõudude palku, mis eelnõus on ära tähendatud. Teiste õpijõudude ja ülikooli ametnikkude palganorme ei ole tarwis sellesse eelnõusse wõtta, sest et wiimased on lahendatud riigiteenijate palgamääruses. Ülikooli walitsuse soowide ja ettepanekuga on haridusministeerium täiesti nõus olnud ja seda toetab täiel mõõdul ka Wabariigi Walitsus. Kõige selle järele paistab mulle, et ei ole mingisugust tarwidust seda eelnõu weel läbiwaatamiseks hariduskomisjoni kätte anda. Kui hariduskomisjon leiab, et see seaduseelnõu küllalt täielik ei ole, siis wõib ta selle eelnõu juure II lugemisel parandusi teha.

Juhataja O. Strandman: Ma pean tähendama, et kodukorra põhjal wõin ma siin sõna anda ainult kahele poolt ja kahele wastu. Kodukorras ei ole selle kohta öeldud, kui pikk kõneaeg on lubatud, aga harilikult on see olnud 3 minutit. (Rkl. E. Martinson kohalt: Ma palun sõna!). Kas Teie soowite sõna poolt wõi wastu? (Rkl. E. Martinson: Rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastu!). Olge head!

Rkl. E. Martinson (sd.): Rahaasjanduse komisjoni aruandja arwas, et hariduskomisjonil wõi tema üksikutel liigetel oleks wõimalus parandusi ette wõtta selle seaduse II lugemisel; aga raske on neid parandusi ette wõtta, kui ei ole teada ülikooli seisukoht ja puuduwad ülikooli poolt tarwilised materjaalid. Juhin tähelepanu ühe olulise puuduse peale. Hoolekandjale on määratud lisapõhipalka 2.000 marka. Kuna see palk wäga wäike on, siis peab hoolekandja amet olema ühenduses mõne teise ametiga. Seadus ei wõi aga aluseks wõtta niisugust seisukorda, mis ülikoolis praegu juhusliselt on, et üks ja sama isik on ühtlasi hoolekandja ja professor. Oletame aga, et ta juhtub kas ära surema, wõi ei taha seda ametit enam edasi pidada, siis tuleks kohe uus palgaseadus teha. See seadus ei lubaks uue hoolekandja palka soowitawal wiisil normeerida (Wahelhüüe: Hoolekandja amet ongi ajutine). Olgugi ajutine, igatahes tuleb aga tema palka palgaseaduses teisiti korraldada, sest selles hoolekandja ametis wõiwad ka isikuwahetused ette tulla, enne, kui hoolekandja amet ära kustutatakse; aga hoolekandja amet wõib ka kauem kesta. Põhimõttelikult ei tunnista mina seda mitte õigeks, et palk määratakse kindlaks mitte ameti, waid ühe isiku seisukohast, kes praegu selles

ametis on. Eraldi märkuses wõiks tähendada, missugust palka hoolekandja saaks, kui see amet on ühenduses ülikooli professori ametiga. Selle palga suuruse määramist hariduskomisjoni liikmed aga ilma ülikooli nõusolekuta oma peale ei wõi wõtta ja sellepärast tuleks igatahes aega anda, et ülikooli hoolekandja oma arwamist saaks awaldada. Ülikooli hoolekandja poolt teatati, et tema seda seaduseelnõu walmis on kokku seadma õige lühikese aja jooksul, nii et ülikool oma õpijõududele kindla üldise palgaseaduse saaks, sest ei ole loomulik, et ülikooli üks osa õpijõudusid palka saab ühe ja teine osa teise seaduse järele. Leian sellepärast, et rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastuwõetaw ei ole ja toetan rhs. Annusson'i ettepanekut.

Haridusminister H. Bauer: Kõnealolewa küsimuse kohta pole mul wastawat materjaali kaasas, sest et see punkt täna alles koosoleku algul päewakorda wõeti. Tahtsin ainult tähendada, et palgaseadus, nagu siin juba tähendati, tõesti muutlik on; oleme ju harjunud, et palgad muutusid iga paari kuu ehk poole aasta järele ja on arwata, et nad ka edaspidi muutuma saawad. Siis tahtsin weel tähendada selle peale, et ülikooli hoolekandja ja rektor määralsed professorid peawad olema; peale põhipalga on nendele 2.000 marka lisapalka määratud, nii et sellega peaks nende sissetulek juba kindlustatud olema. Toetan ettepanekut seaduseelnõu esimesele lugemisele üle minna, sest esimene lugemine on ikka rohkem wormi asi, kuna tarwilikka põhimõttelisi parandusi iga üksiku punkti kohta teha wõib teisel lugemisel, kus arwesse saawad wõetud nii hästi rahaasjanduse komisjoni, kui ka hariduskomisjoni arwamised. Panen ette seaduse esimesele lugemisele üle minna.

Juhataja O. Strandman: On tehtud korra kohta ettepanek rkl. herra Annusson'i poolt, mida toetab ka rkl. Martinson, — seda seaduseelnõu anda hariduskomisjoni. Teine ettepanek on rahaasjanduse komisjoni ettepanek — seaduseelnõu esimesele lugemisele üle minna. Need on paralleel-ettepanekud, sellepärast panen nad mõlemad hääletamisele esiteks poolt. Esimesena panen hääletamisele rahaasjanduse komisjoni ettepaneku. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). Panen hääletamisele rkl. Annusson'i ettepaneku. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). Rahaasjanduse komisjoni ettepanek on saanud poolt 28 häält ja rkl. Annusson'i

ettepanek ka 28 häält. Sellega tulewad mõlemad ettepanekud hääletamisele poolt ja vastu. Panen nad hääletamisele endises järjekorras. (Hääletatakse). Rahaasjanduse komisjoni ettepanek on saanud poolt 31 häält ja vastu 28. Rkl. Annussoni ettepanek on saanud poolt 30 häält, vastu 32. Sellega on vastu võetud rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Kui riigiametnikkude ja teenijate palgaseadus Riigikogus läbiwaatamisel oli, siis juhtis ülikooli walitsus haridusministri tähelepanu selle peale, et selle arutamisel olewa palgaseadusega saawad ära määratud suurema jao ülikooli õpijõudude ja ametnikkude palgad, kuna professorite, nende kohusetäitjate ja dotsentide põhi- ja lisapalgad jääwad selle seaduse läbi määramata. See oli ja on täiesti arusaadaw, sest ülikooli wiimati nimetatud õpijõudude palgad seisawad koos kahesugustest summadest, nimelt põhipalgast ja lisapõhipalgast, ühes elukalliduslisaga mõlemale algussummale, missugust jaotust riigiametnikkude ja teenijate palgaseaduses mitte ei tunta ja mispärast raskendatud oli seda küsimust eelmise seadusega ära otsustada. Ülikooli walitsus pani ette professorite palku tõsta ja näitas ära ühtlasi need soowid, mis ülikooli õpijõudude poolt kuuldawale on tulnud. Oma poolt paneb ta ette uued põhipalganormid endiste asemele. Professorid said senni ja saawad ka praegu küüs 3.500 marka põhipalka, uus põhipalk oleks neil 7.000 marka. Professorite kohusetäitjad saawad 2.600 mrk., uus põhipalk oleks aga 6.250 mrk. Dotsendid said 2.100 mrk., uus põhipalk oleks 5.500 mrk. Pasteuri instituudi arst saab põhipalk nüüd 1.500 mrk., uus põhipalk oleks 2.600 marka. Neljandal kohal ei ole põhipalga tõus wõrdlewalt kolme esimese järguga mitte nii tuntaw, kuid see tuleb sellest, et senni ei saanud Pasteuri instituudi arst elukalliduslisa, nüüdse eelnõu järele tuleks aga ka tema põhipalgale samasugune elukalliduslisa juure, kui teistel õpijõududel ja ametnikkudel. Peale põhipalga saaksid lisapõhipalka: rektor 2.000 m., hoolekandja 2.000 mrk., prorektor 1.200 mrk., teaduskonna dekaan 900 mrk., teaduskonna sekretäär 600 mrk., Pasteuri instituudi juhataja 600 mrk. ja sama instituudi prorektorid 600 mrk. Need summad on kõik endised, muutused on ainult olemas põhipalgas, aga mitte lisapõhipalgas. Põhipalkade normid tunnistas haridusminister wastuwõ-

tawateks ja pani nad Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette. Wabariigi Walitsus ühines uute normidega, selle järele, kui palganormeerimise komisjon küsimuse läbi oli waadanud. Rahaasjanduse komisjon ei pidanud tarwilikuks nendes summasid mitte mingisuguseid muudatusi teha.

Ühtlasi tekkis küsimus, et kuna üks osa ülikooli õpijõude wäljamaalt on kutsutud, missuguseid juhtumisi edaspidigi ette võib tulla, kusjuures neile üks osa nende palgast, samuti ka kolimiskulud neile ja sagedasti ka nende perekonnaliigetete wäliswaluutas maksetakse, — tekkis küsimus wäliswaluutas maksmise õigust seaduses ära tähendada ja rahaasjanduse komisjon peab tarwilikuks selles eelnõus ära märkida, et walitsusele jääb õigus wäljamaalt kutsutud ja kutsutawaile õpijõududele nende reisikuluseid ja osa palka wäliswaluutas maksta. Kindlaid norme siin ära määrata ei saa, sest sarnastel juhtumistel tehakse lepingud selle järele, kuidas kokku lepitakse. Ülikooli walitsuse tahtmise ja ettepaneku järele peaks see seadus ära määrama ka ülikooli stipendiaatidele maksetawa toetusraha. Senni makseti nendele toetusraha kahe astme järele, nimelt I astmele — 1.200 m., II astmele — 1.500 m. Selles eelnõus kõrgendatakse esimene summa 1.200 marga pealt 3.000 marga peale ja teine — 1.500 marga pealt 3.750 marga peale. Peale selle saaksid selles seaduseelnõus nimetatud ülikooli õpijõud elukalliduslisa samal määral kui riigiametnikud ja teenijad, nimelt 80%, ja ka perekonna abiraha. Nüüd on haridusministeerium, selle seaduseelnõu lahendamist ja arutamist silmas pidades, lasknud juba eelarwesse need summad üles wõtta, mis riigil kanda tulewad, kui see seaduseelnõu ette pandud kujul vastu wõetakse. Selle järele oleksid wäljaminekud, mitte ainult selle seaduse esimese paragrahwi järele, waid ka ühenduses selle seaduse paragrahw kolmandaga, mis räägib nendest ülikooli õpijõududest ja ametnikkudest, kes siin mitte ette nähtud ei ole, — selle järele oleksid wäljaminekud 36.786.000 marka. Nii et üldine tõus endisega wõrreldes oleks natuke üle 16.000.000 marga.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid enam ei ole? Ma panen rahaasjanduse komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi.

Seega on see seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõetud.

5. Õpet. palga-seadus I lug. Hariduskomisj. aruandja J. Annusson: Riigikogu tunnistas oma koosolekul õpetajate palgaseaduseelnõu kiireks ja tegi rahaasjanduse komisjonile ülesandeks seda eelnõu 7 päewa jooksul läbi waadata. Nüüd on rahaasjanduse komisjon oma ettepanekuga esinenud ja paralleelselt sellele esineb ka hariduskomisjon oma ettepanekuga. Teen Riigikogule ettepaneku nende eelnõude I lugemisele üle minna.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud nende seaduseelnõude I lugemisele üle minna. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Kom. aruandja J. Annusson: Praegune palgaseadus ei rahulda ei palgasaajaid ega palgamaksjaid, juba seaduse maksmapanemisest saadik. Sellel palgaseadusel olid wead, mis tema wastuwõtmataks tegid. Kõige pealt olid õpetajad jaotatud väga paljudesse palgajärkudesse, oli terwelt 5 järku hariduse järele. Siis oli seal weel ette nähtud, et palk mitnes osas maksetakse: põhipalk, elukalliduslisa, korteriraha, teenistuslisa. Nii siis, arwepidamine oli igatahes väga keeruline. Seda keerulisemaks muuta aitas ka weel see, et elukalliduslisa suurenes ja tuli teda sellepärast protsentide järele tõsta, ja igakord uusi arweid pidada. Palgalehed muutusid õige laiaks ja kehakaks. Kantseleides ei saadud muud teha, kui terve kuu aega palgaarweid pidada. Siis ei olnud sellel palgaseadusel mingisugust kokkukõla teiste riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadusega. Juhatajate tasu oli wõrdlemisi õpetajate tasuga õige wäike, ainult wäike tõus oli seal. Nii, et juhataja ei tundnud rahuldust selle wäikese tasu eest nii suurt tööd/tehes. Siis, edasi, olid riik ja omawalitsus mõlemad osanikud palgamaksmises. Kuid kui palgaseadus wastu wõeti, siis oli teatud wahekord loodud, et omawalitsus maksab nii palju ja riik nii palju, aga et elukalliduslisa järkjärgult ikka tõusis, siis wõttis riik ikka suurema koorma oma peale, ja lõpuks, nimelt praegu, maksab omawalitsus ainult umbes $\frac{1}{6}$ osa terwest palgast, kuna suurem osa riigi kanda on. Sellest wõib siin otsekohe otsusele jõuda, et iseäranis omawalit-

suse koolides see wahekord mitte õige ei ole. Kõigele sellele lisaks on, muidugi, õpetajate palk ajast maha jäänud, ja tema saajatele õieti niiwõrd wäike, et temaga enam elada ei saa.

Juba warsti selle järele, kui palgaseadus oli wastu wõetud 1919. a. lõpul, asusid haridusministeerium ja õpetajate liit arutusele, missuguseid palganorme õpetajatele tuleks wälja töötada. Ja weebruarikuul 1920. a. pani haridusministeerium ankeedi toime, mille peale wastasid maakonna- ja linna kooliwalitsused ja õpetajate liidud. Selle põhjal walmistati haridusministeeriumi poolt uus palgaseaduseelnõu minewa aasta nowembrikuul ja esitati Wabariigi Walitsusele. Wabariigi Walitsus andis selle Riigikogule edasi ja Riigikogu juhtis asja hariduskomisjoni. Hariduskomisjon wõttis arutuse aluseks need samad põhimõtted, mis haridusministeeriumi ja Wabariigi Walitsuse eelnõudes olid, kuid tegi mõned muudatused üksikutes paragrahwides. Sisuliselt on hariduskomisjoni ettepanek järgmine: Õpetajad jaotatakse palgaseaduse järele kahte järku. Kaks järku on sellepärast wõetud, et sisuliselt on kahte liiki koolid olemas, ühed on keskkoolid ja teised algkoolid. Meil keskkoolides õpetab teatud kategooria õpetajaid, niisama ka algkoolides; nende õpetajate esitajateks oleks keskkoolides ülikooli haridusega isikud, aga algkoolides õpetajate seminaari lõpetajad. Et aga ülikooli, niisama ka õpetajate seminaari haridusega õpetajaid küllalt ei ole, siis on nii keskkoolides, kui ka algkoolides asetäitjaid õpetajaid, kellel ühel wõi teisel teel on umbes wastaw haridus omandatud. Näituseks õpetawad keskkoolides õpetajad, kes on ülikooli kursuse, nii õelda, läbi kuulunud, siis, kes on ülemkooliõpetajate eksamid teinud, õpetajate instituudid lõpetanud, mõnesugused kursused lõpetanud jne. Algkoolides leiame õpetajaid, kes ei ole seminaari lõpetanud, waid kõrgema algkooli mõnesuguste kursustega. Siis on seal mõnesugused kodukooliõpetajate eksamid tehtud jne.

Hariduskomisjon õpetajaid kahte järku jagades wõttis arwesse seda asjaolu, et keskkoolidesse on õpetajaid tarwis. Kui siin mingisugust wahet ei tehta algkooli ja keskkooli wahel, siis wõib juhtuda, et need õpijõud, keda keskkoolil tarwis on, walguksid kõik algkooli, sest selleks on teatud põhjused olemas: algkoolis on õpiaeg lühem, siis nii mõnelegi näib töö kergem olewat, keskkooli õpetaja wõiks algkoolis kergemini juhatajaks saada jne. Et seda

mitte ei sünniks, ja keskool mitte õpijõududest ilma ei jääks, siis normeeriti eelnõus wahekord selles mõttes, et isikud, kes õpetawad keskkoolis, saawad ühe astme wõrra rohkem palka, kui õpetajad algkoolis sellesama haridusega. Teiseks oli tarwis arwesse wõtta seda, et meil kõrgema haridusega isikuid erialadel mujal palju rohkem hinnatakse. Selles mõttes on need eriharidusega isikud esimeses järgus, kuhu on paigutatud keskkooli õpetajad, kes on ülikooli, kõrgema haridusega. Nendele isikutele on eesõigus antud: kui nemad õpetawad keskkoolides, saawad nemad ühe astme wõrra kõrgema palga, kui näituseks need isikud, kes instituudi lõpetanud on, wõi pole mitte ülikooli täiesti lõpetanud. Algkoolis on sama wahekord. See oleks niisugune liikuw esimene järk, teised järgud oleks kõik algkooli õpetajad, kelle haridus wastaks seminariile. Kõigile õpetajaile maksetakse palka nendesamade normide järele, nagu riigiametnikkudelegi Tähendab, esimesel kõrgemal astmel oleks 6.000 mrk. põhipalk ja 80% elukalliduslisa, teine aste — 5.500 m. siis 5.000 jne. Oli tarwis leida järkusid ja neid kuidagiwiisi astmetesse ära mahutada.

Seda tuleb weel tähendada, et õpetajate palgaseaduses on senni ette nähtud ja hariduskomisjon teeb sellekohase ettepaneku nüüd ka uue seaduse puhul, et õpetajad, kes on teatud aja teeninud, nimelt 4 aastat, saaksid palgakõrgenduse, tähendab, ühe astmega rohkem palka. Selle tagajärjel tekib siis nimelt igast üksikust grupest 4 uut rühma. Kõik need on ära mahutatud 9-sse astmesse, kusjuures arwesse wõetakse seda, et kooli juhataja wõi juhataja abi wõi inspektor saaksid ka weel kõrgemal määral tasu. § 2-se tabelis on ära nähtud, kuidas see jaotus sünnib. Selles jaotuses on ette nähtud juhatajad koolis, kus 7 wõi enam klassi-komplekti, ja juhatajad koolides, kus alla 7 klassi-komplekti, 7 wõi õieti 6 klassi-komplekti on siin selles mõttes wõetud, et meie algkool on 6-klassiline. Kui on juhatajal üle normaalarwu klasse, siis tuleb temale wastawalt kõrgem palk.

Ma ei hakka palku üksikasjaliselt siin üles lugema, sest see oleks wäga kirju ja seda ei saaks teha ilma konkreetse tabelita. Riigikogu liikmed kujutawad omale seda asja paremini ette selle tabeli järele, mis ettepanekus on. Need märkused, mis § 2-ses figureeriwad, reguleeriwad üksikute liikide wahekordi ühes ja teises koolis. Peale selle on uude seaduse wõetud seesama alus, mis oli wanas õpetajate palgaseaduses, nimelt,

et üksikutele õpetajatele ja koolijuhatajatele wõib haridusministeerium maakonnawõi linnakooliwalitsuse ettepanekul kõrgema astme palka määrata, kui selles seaduses nende kohta ette nähtud. See on tarwilik sellepärast, et üksikud õpetajad wõiwad oma wõimise poolest palju suuremal astmel olla, kui nad seda oma wormilise hariduse poolest on.

Milles praegune palgaseadus endisest lahku läheb, see on õpetajate nädalatundide normaal arw. Senni oli normaal arw 24—30 tundi; kuid see tekitas wäga palju segadusi, sest keegi ei tahtnud üle 24 tunni oma peale wõtta. Hariduskomisjon luges sellepärast tarwilikuks ja paremaks, kui tundide arw ühe arwu peale kindlaks on määratud, 24 on loomulik tundide arw, mis harilikult ka wäljamaa koolides maksma on pandud. Kuna õpetaja töö ei lõpe 24 tunniga, siis on seda arwu püütud ühel ehk teisel puhul alandada 20-ni, 22-ni jne. Käesolewas seaduseelnõus on ette nähtud, et tundide arw üksikutes koolides wõib ka vähem olla kui 24, näituseks, seminariides ja kunsttööstuskoolides 18 ja tehnikumis 12. Juhatajal on iga klassi-komplekti kohta 2 tundi nädalas vähem. Edasi on ette nähtud üksikud juhtumised. Tehnikumi direktor saab koolijuhataja palga ilma tunni andmata. Peale selle annab koolijuhataja abi iga juhatawata klassi-komplekti kohta 2 tundi nädalas vähem. Edasi on ette nähtud, et see tundide arw, mis õpetajale ühel ehk teisel puhul peale sunnitakse, mitte liig suureks ei tohiks kaswada. Ka tundide normaal arwu, kuid mitte vähem, kui 6 tundi nädalas, wõib õpetaja, juhataja, wõi tema abi ainult maakonnawõi linnakooliwalitsuse loaga anda. Asetäite tundide eest maksetakse õpetajale, koolijuhatajale wõi tema abile tasu $\frac{1}{70}$ osa tema, kui õpetaja, kuu-põhipalgast, elukalliduslisast.

Siis on ära nähtud, mis wõetakse õpetaja koolitöö praktika määraks. Teenistus, kus õpetaja koolis vähemalt 12 nädalatundi on andnud, wõetakse aastate arwesse. Siis loetakse temale teenistuslisa saamine täie aasta eest. Aasta, mil 6—11 tundi antud, loetakse pooleks teenistusaastaks. Wäga tähtis on § 9. Siin jaotatakse palgamaksmise linna- ja maakonna wahel ühelt poolt ja riigi wahel teiselt poolt. Haridusministeeriumi eelnõus püüti wõimalikult suurem maksukoorem lükata omawalitsuste peale. Õpetajate põhipalgast pidi linn haridusministeeriumi eelnõu järele 100%, maakonnad 80% ja koolide ülewalpidajad

20% maksuma. Nüüd on aga hariduskomisjon, arwesse wõttes, et maksuseadus, mis aasta wahetusel maksuma pandi, ei andnud kuigi palju lisamaksu saamise wõimalust, leidnud, et üleliigne maksukoorma suurendamine wõiks omawalitsused panna raskesse seisukorda ja õpetajad wõiksid jälle sellesse raskesse seisukorda sattuda, nagu nad olid mõni aeg tagasi. Seal oli ette nähtud, et omawalitsused on kohustatud tagantjärele õpetajatele palka maksuma, aga omawalitsused ei suutnud seda maksta. Kui õpetajate palgaseadus tahaks nüüd õpetajaile 1. jaanuarist tagantjärele maksetawat palka omawalitsuste kanda jätta, siis see oleks omawalitsustele wist täiesti wastumeelne. Sellepärast leiab hariduskomisjon, et awalikkude algkoolide õpetajate ja juhatajate ning nende abide põhipalgast kannab riik 50%, linnades ja alewites — linna wõi alewi omawalitsus 50%, maakondades — maakonnawalitsus 30%, koolide ülewalpidaja, majandusliste kulude kandja 20%. Elukalliduslisast kannab riik 80%, kooliülewalpidaja 20%. Siin on nüüd see wahekord wõetud, et riik põhipalgast 50% maksaks, elukalliduslisast 80%, 20% ühest kui teisest osast on kooliülewalpidajal maksta üksikutel juhtumistel, näituseks, maakonna kooliõpetajatele, koolijuhatajatele. Nii siis see wahekord, mis eelnõus on loodud, arwatawasti wastab praegusele omawalitsuste seisukohale enam, kui endine projekt, mis Wabariigi Walitsuse poolt tehtud.

Siis on ette nähtud, kuidawiisi korterit normeeritakse. Koolijuhatajad, juhatajate abid ja maa- ning alewikoolide õpetajad saawad kooli ülewalpidajalt korteri ühes kütte ning walgustusega, mille eest nende põhipalgast ja elukalliduslisast 20% maha arwatakse. Kus ei ole wõimalik korterit anda, seal saawad nad palga täiel määral. Muidugi on juhtumisi, kus korteri wäärtus vähem on, kui 20% palgast, seaduses aga on ette nähtud, et sel juhtumisel korterisaaja kahju ei saaks, nimelt, kui korteri wäärtus ühes kütte- ja walgustusega vähem on, kui 20% põhipalgast ja elukalliduslisast, siis tasub puuduwa osa korteriandja rahas. Selle juures hindab korteri linnas — linnawalitsus, alewis — alewivalitsus, kusjuures korterisaajal hindamisega mitterahulolemise puhul on õigus, kas omawalitsuse asutusele, wastawale wolikogule wõi nõukogule asja otsustada anda, wõi korterit natuuras mitte vastu wõtta. Siis on ette nähtud jaotus, kuidas korteriraha, walgustus ja kütteraha määratakse, nimelt arwa-

takse tarbekorral korteri rahast 15% walgustuse, 25% korteri ja 60% kütte peale. Lisa- ja asetätitud eest maksetawat tasu ei wõeta korterihinna mahaarwamisel arwesse. Korteriandmine on ette nähtud ainult õpetajatele, kuna tunniandjaile ei ole koolide ülewalpidajad kohustatud natuuras korterit andma.

See käib kõik algkoolide õpetajate kohta. Keskkooli õpetajate palga maksab riik täiel määral, kuna aga koolijuhataja palgast maksaks ainult 80%. Ülejäänud 20% oleks siis korteriraha, mille eest omawalitsus oleks kohustatud koolijuhatajale korteri muretsema, wõi kui wõimalik ei ole korterit leida ehk kui koolijuhataja korteri eest ise maksab, siis jälle korteriraha rahas maksuma. Asetäite-tundide eest maksaks tasu awalikkudes kesk- ja kutsekoolides riik, riigi algkoolides ka riik, teistes algkoolides wastaw maakonna-, linna wõi alewivalitsus ja erakoolides nende koolide ülewalpidaja. Peale palga maksetakse õpetajaile perekonna toetusraha üleüldiste normide järele, mis riigiametnikkude kohta käiwad. Hariduskomisjoni eelnõus on ette nähtud, et see perekonna toetusraha oleks kõigile kooliõpetajaile ühtlane. Hariduskomisjon asus sellele seisukohale, et see oleks riigi kohus perekonna toetusraha maksta. Edasi, awalikkude koolide, eraalgkoolide ja õigustega era-, kesk- ning kutse (eri) koolide õpetajad ja tunniandjad, kui wiimaste nädalatundide arw tähendatud koolides on vähemalt 50% normaal arwust, kui ka nende perekonnaliikmed, saawad haiguse korral arstiabi ning rahalist toetust ja surma korral ajutist abiraha ühesugustel alustel riigiteenijatega, riigikoolides — riigi poolt, awalikkudes ja õigustega era-, kesk- ning kutse- (eri) koolides ja eraalgkoolides nende koolide ülewalpidajate poolt, awalikkudes algkoolides linna-, alew- wõi maakonnaomawalitsuse poolt, kes nende koolide õpetajaile § 9 ettenähtud osa põhipalgast maksab. Siis on normeeritud selles seaduses, et eraalgkoolide ja õigustega era-, kesk- ning kutse (eri) koolide juhatajad peawad oma õpetajatele ka samasugust palka maksuma, kuid selleks otstarbeks, kui ka arstiabi korraldamiseks wõiwad era-, kesk- ning kutse (eri) koolid haridusministeeriumi poolt abiraha saada, algkoolid aga wastawa kooliwalitsuse ettepanekul maakonna-, linna- wõi alewiomawalitsuselt. See on õieti seesama kord, mis wanas palgaseaduses senni on maksnud; kui aga teatud erakoolid ei jõua mitte oma õpetajatele palka maksta niisugusel määral, nagu sel-

les seaduses ette nähtud ja need koolid oma sisemise korra poolest wastawad awalikkudele koolidele, siis maksab haridusministeerium neile toetusraha. § 15 on ette nähtud, et palk maksetakse välja awalikkudes koolides kohaliku kooliwalitsuse kaudu, eraalgkoolides ja õigustega era-, kesk ning kutse (eri) koolides nende ülewalpidaja poolt hiljemalt iga kuu wiimaseks päewaks, kusjuures palgamaksmise kulud palgamaksja kannab. Siis on weel ette nähtud, et riigiteenijate palganormide üleüldise muutmise korral ka selles seaduses ettenähtud palganormid wastawalt muutuvad.

Mis puutub selle seaduse elluviimisse, siis on õieti ette nähtud, et see seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1921. a. kõigis tema osades, peale eraalgkoolide ja õigustega era-, kesk ning kutse(eri)koolide, sest seal hakatakse nende normide järele palka maksma 1. augustist s. a.; see on selles mõttes tehtud, et erakoolid on muidugi eraasutused, era ettevõtted, neil on õpetajatega teataw leping tehtud ja õpemaks wõetud juba selle käesolewa õpeaasta eest; neil oleks tõesti wõimatu weel mingisuguseid lisamaksusi välja maksta. Kuid, et nende koolide õpetajatele palgamaksmiseks senni riigi poolt toetust on antud, siis on § 17-le märkus juure lisatud, et tähendatud koolid wõiwad nende normide järele palga ja perekonna toetusraha maksmiseks ja arstiabi korraldamiseks 1. jaanuarist 1921. a. kuni 1. augustini 1921. a. riigilt haridusministeeriumi ettepanekul toetusraha saada.

Siis tuleb teine raske punkt, mida nüüd palga suhtes tuleb otsustada; see on, kuidas hakkaksid omawalitsused palka tagantjärele maksma, wõi ka käesolewate kuude eest, sest omawalitsustel on eelarwe kokku seatud ja neis eelarwetes ei ole sarnast väljaminekute juurekaswu ette nähtud, mis käesolewa seaduse maksmapanemine nõuaks, kui see sünniks 1. jaanuarist hakates; sellepärast leidis hariduskomisjon soowitawaks walida kompromisste, nimelt nii, et riik ja omawalitsus hakkawad selles korras, nagu ma siin tähendasin, palka maksma alles 1. augustist 1921. a. kuna selle ajani, s. o. 1. jaanuarist alates riik ja omawalitsus igaüks selle osa palgast maksab, nagu seda ette on nähtud wanas palgaseaduses, ja omawalitsused maksawad peale selle weel nende poolt määratud palgalisad iga kuu vähemalt selles suuruses, nagu nad käesolewa aasta webruarikuul makswad olid, mis nad wabatahtlikult lisaks maksid; need summad on ka enam-wähem eelarwes juba ette nähtud, ning riik maksab ülejää-

nud palgaosa oma poolt. Nende mõne kuu jooksul, mis kuni 1. augustini weel jääb, oleks omawalitsustel wõimalik eelarweid wahest nii korraldada, ehk, wõib olla, esinewad neile uued maksunõudmise wõimalused weel juure, nii et nemad wõiks õpetajatele palka maksma hakata selles määral, nagu see seadus nõuab.

See oleks lühike kokkuwõte õpetajate palgaseaduse sisust. Selle palgaseaduse head küljed, endisega wõrreldes, oleks wast järgmised: endise wiie järgu asemel tuleks kaks järku; palka ei makseta mitte kolmes wõi neljas osas, waid ainult kahes: põhipalgana ja lisapalgana; siis on weel õpetajate palgad ühtlustatud riigiametnikkude palkadega ja õpetajate palku on tõstetud; siis on koolijuhatajatele juhatamise eest selle palgaseaduse järele tasu suurendatud ning riigi ja omawalitsuse wahel on palgamaksmise kord õiglasemaks muutunud selles mõttes, et omawalitsus wõtab maksmisest suuremal määral osa, kui senni. Nende omaduste järele wõib arwata, et palgaseadus iseenesest palju lihtsamaks on muutunud, ja ka asjakohasemaks; sellepärast teen ma ettepaneku selle seaduse esimesele lugemisele üle minna — ei, seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Kana: Austatud rahwasaadikud! Õpetajate palgaseaduseelnõu kätte saades asus rahaasjanduse komisjon seda tõsiselt läbi waatama sellepärast, et siin tegemist on praeguste kitsaste oludega wõrreldes õige suure palgatõstmisega. Riigi arwel tuleb selle järele üle saja miljoni marga aasta jooksul välja maksta. Selle küsimuse arutamisel tõusid küsimused päwakorrale, kas on tarwilik ja kas on wõimalik sarnasel wiisil õpetajate palka tõsta. Esimese kohta tuli rahaasjanduse komisjon lõpulikule otsusele, et õpetajate palku tuleb tõsta nende normide järele, nagu nad eelnõus ette nähtud, kuid leidis siin mõned teised nähtused, mida arwas oma-moodi parandada ja kahel kujul Riigikogule ette kanda.

Kõige pealt esines § 1 kohta rahaasjanduse komisjonis haridusministeeriumi esitaja sellega, et ta mitte nõus ei saa olla, et õpetajad kahte liiki on jagatud, waid nõudis nende kolme liiki jagamist palgasaamise suhtes. Selle küsimuse hääletamisel rahaasjanduse komisjonis läksid hääled pooleks, nii et mõlemad ettepanekud Riigikogus otsustamisele tulewad. Selle kolme liigi juures, kui see wastu wõetakse, muutuks wastawalt ka eelnõu § 2, mille tabelis

viimane aste oleks mitte 9. aste riigiteenijate palgast, nagu see hariduskomisjoni redaktsioonis on, vaid oleks II aste. Peale selle asus rahaasjanduse komisjon küsimuse juure, kes peab algkoolides põhipalga kui ka elukalliduslisa maksma. Hariduskomisjon asus seisukohale, et põhipalk tuleb maksta: linnades — 50% linnawalitsus ja 50% riik, maakondades — 30% maakond, 20% wallad ja 50% riik. Peale selle jääks elukalliduslisa 80% riigi kanda. Rahaasjanduse komisjon leidis, et omawalitsuste rahaasjad tõesti väga rasked on, neil ei ole nii suuri sissetulekuid, mis watsid nende wäljaminekutele ja tuleb neil oma rahaasju parandada laenudega, mille tõttu omawalitsuste kulud ikkagi riigi kanda lähewad, kuid õpetajate palka algkoolides ei wõi riik oma kanda wõtta. Leiti isegi, et see käiks makswate seaduste wastu, nimelt algkooli-seaduse wastu ja rahaministeerium soowitas leida teine moodus omawalitsuste toetuseks, nimelt anda riigi käest laenu. Faktiliselt on asi üks ja seesama. Omawalitsustel raha ei ole palgamaksamiseks ja tekib küsimus, kuidas nad seda saawad ning lõpuks wõtawad ikkagi riigi käest. Wahe on siin ainult wormis. Arwesse wõttes, kuidas maakonnad praegu on maksnud ja kuidas nad suurema jõupingutusega wõiks peale hakata, wahest ehk 1. augustist ja korraldada nii, et nad 50% põhipalgast suudaks ära maksta. 80% elukalliduslisa peab aga pikema aja jooksul riigi kanda jääma. Rahaasjanduse komisjon asub teisel seisukohal ja leiab, et ei ole mitte võimalust ega tarwidust asja sedawiisi organiseerida, waid omawalitsused wõiwad niisugusel korral ainult toetust saada.

Peale selle toodi weel niisugused motiivid ette, et sarnasel korral kui algkooli kulude kandmine wormiliselt ikkagi omawalitsuse kanda langeb, siis wast hakatakse kohtade peal koolipoliitikat tagasihoidlikumalt ajama. Siis wast hakatakse iga kooli awamise juures tõsisemalt järele mõtlema ja arwati, et siis ettemõtlemata kulud ära jääksid. Rahaasjanduse komisjon wõttis selle paragrahwi wastu järgmisel kujul, et omawalitsused kannawad kõik algkoolide kulud. Muidugi, tulid siis wastawalt muuta mitmed teised paragrahwid. Kui wõrrelda haridus- ja rahaasjanduse komisjoni ettepanekut õpetajate palgaseaduses, siis on näha, et on tehtud redaktsioonilised ja muud maudatud nimelt selle jaoks, et seadust kokkukõlla wiia § 9. Rahaasjanduse komisjonis on tehtud weel üks muu-

datas, mis nii õelda kardinaalselt lahku läheb hariduskomisjoni ettepanekust. See on: 24 asemel on pandud 30 tundi. Selles nähakse teatawat kokkuhoidmise võimalust ja teatud kasulikkust töö ärajaotamises. Siis on põhjalikult lahku mindud § 17 juures. Hariduskomisjoni ettepanekus on ette nähtud selle seaduse elluwiiimine sel kujul, nagu siin teile juba ette kanti, et pearaskused kunni 1. augustini kannab riik. Rahaasjanduse komisjon leidis, et seda wõib ka riik teha, kui see hädapärast tarwilik on, kuid jällegi mitte sel kujul, et ta teatawad kohustused kindlate summadena oma peale wõtab, waid sel korral wõiwad jällegi kohalikud omawalitsused keskwalitsuse poole pöörduda teatud toetussummade wõlgusaamiseks. Sellega ühines rahaasjanduse komisjon. Panen ette § 17 sel kujul, nagu ta siin ette on toodud, wastu wõtta. Peale selle on weel tehtud ühed ja teised wäikesed redaktsioonilised muudatused. Wiimase paragrahwi asemel, kus on öeldud, missugused seadused kaotawad oma jõu selle seaduse maksmahakkamisega, on pandud uus paragrahw, mis üles loeb rohkem üksikasjalisemalt sellesse seadusse puutuwad küsimused. Nagu näete, on lahkuminekul nende kahe eelnõu wahel wõrdlemisi õige wäikesed. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Haridusminister H. Bauer: Austatud rahwasaadikud! Wabariigi Walitsus arutas oma koosolekul õpetajate palga projekti kahes wariatsioonilises läbi ja jõudis otsusele, et tuleb toetada seda küsimust suuremalt jaolt selles mõttes, nagu ta siin hariduskomisjoni poolt on wastu wõetud. Oli ainult paar lahkuminekut. Esiteks, et ministeerium otsustas õpetajaid palgasaamise suhtes kolme haridusjärku liigitada, kuna aga hariduskomisjon selleks kaks liiki soowitab. Haridusministeerium otsustas neid õpetajaid I järku panna, kes kesk-koolis, II järku neid, kes algkoolis õpetada wõiwad, aga III järku neid, kellele ülepea õpetaja kutseõigust ei ole ja kes ise ainult kõrgema algkooli on lõpetanud, ehk weel wäheema hariduse on saanud. Wiimase liigi õpetajad on muidugi ajutised, nii kaua, kui meil tarwiliku ettevalmistusega õpetajaid ei ole. Mis puutub teise punkti, kus lahkuminekul on tekkinud hariduskomisjoni ja rahaasjanduse komisjoni wahel, siis on see koolide ülewalpidamise kulude kandmise küsimus riigi ja omawalitsuste wahel, ja siis on weel paar wäikest lahku-

minekut näituseks see, mis herra Kana praegu tähendas, et rahaasjanduse komisjon on nädalatundide arvuks võtnud 30, kuna hariduskomisjon 24 tunni juure jääb. Wabariigi Walitsus on ka 24 tunni poolt, ses mõttes väljamaad eeskujuks võttes, kus õpetaja tööd, kui waimliselt enam väsitawat, kõrgemalt hinnatakse. Kuid need on üksikud asjad, mis seaduseelnõu osade kaupa arutamise puhul läbirääkimiste alla tulewad ja sellepärast teen ma ettepaneku, et see seadus saaks esimesel lugemisel wastu võetud.

Rkl. J. Lattik (kristl.): Wäga austatud rahwaesitajad! Hariduskomisjoni aruandja näitas nende puuduste peale, mis endisel kooliõpetajate palgaseadusel olid, nii et ta ühtegi kooliõpetajat ega ka palgamaksjat ei rahuldanud. Uus palgaseaduseelnõu peaks neist suurtest puudustest waba olema, nii et tema iga wõiks pikem olla, ja et ta nii hästi palgamaksjaid, kui ka kooliõpetajaid rahuldaks. Kooliõpetajate palgaseadus ei ole õieti sisu ja mõtte poolest mitte ainult puhtmajandusline seadus, mis nende leiwaküsimuse ära otsustab ja lahendab, waid nagu juba esimene paragrahw näitab, on sel palgaseadusel siiski sügawamad juured. Seal on põhimõtted olemas, mis üles seatakse. Siin ei otsustata mitte ainult selle üle, kui palju kooliõpetaja oma töö eest tasu peab saama, waid otsustatakse ka see küsimus ära, mis sugusesse järku teda ta teenistuse aastate ja hariduse tsensuse järele tõstetakse.

Endises kooliõpetajate palgaseaduses oli liigitamine wiie osaline. See tõi palju selkeldusi, sai sagedasti waidlusaîneks kooliõpetajate konwerentsidel, kus õpetajate ühest liigist teise tõstmist teatawate teenuste eest selgitati ja, wõib olla, neid ka kõrgemalt alla wiidi. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas konwerents on kunagi seda teinud.) Seal arutati seda küsimust. Nüüd on need liigid ära kaotatud ja on järele jäänud 2 liiki.

Meie tulewiku koolikawa järele, mis weel täiesti läbi ei ole wiidud, on see jagamine iseenesest õige, kuid praegu arwan ma, et selle seaduse § 1., kus põhimõttelikult ära otsustatakse kooliõpetajate liikidesse jagamine, on siiski üks kunstline sünnitus, mis kooliõpetajaid ei wõi rahuldada ja mis peidab endas neid idusid, mis tarwilikuks teewad seda seadust lähemal ajal jälle muuta. Esimesse liiki on tõstetud ülikooliharidusega isikud, lõpetades nendega, kes juhusliste teenuste eest endise

palgaseaduse § 2 järele I ja II liiki on tõstetud, see on need kooliõpetajad, kel kodu-kooliõpetaja kutse on. Niisugusel liigitamisel on üks kardetaw külg olemas: ta ütleb ette ära, et need, kes oma hariduse peale palju kulutanud, õppimise juures palju waewa näinud, saawad sama liiki, kuhu need satuwad, kes siis juba teenistuses olid ja palka said, kui esimesed weel alles üliõpilastena õppisid.

Ma ei räägi mitte sellest põhimõttest wälja minnes, et kuidagiwiisi nende kooliõpetajate elujärge raskemaks teha, kellel mitte kõrgemat haridust ei ole, waid ma räägin selles mõttes, et just haridusministeerium, kelle alla kuuluwad töötægijad hariduspõllul, peaks siin põhimõtte üles seadma, et kõrgema haridusega õpetajaid tuleb enam hinnata ja et haridusministeerium nende jaoks esimese liigi looks. Spetsialiste on meil igal pool ja igal ajal tarwis, nii siis ka kooliõpetajaid-spetsialiste, kes oma hariduse peale hulga waewa ja aastaid on kulutanud. On tarwilik, et nende wõimist wääriliselt hinnataks, ja neid mitte ühte liiki ei panda nendega, kelle haridus wäiksem on. Wastasel korral sunnime paremaid jõudusid koolipõllult lahkuma. Juba praegu on kuulda, et paljud nendest, kes Tartu ülikooli juures kooliõpetaja eksami teewad, ei kawatse üleüldse koolipõllule tulla, waid hakkawad endale juba teisi ülespidamiseallikaid otsima. See oleks igatahes wäärnähtus, mis meil korduda ei tohiks.

Mulle hüüti wahele, et need ei ole mitte õpetajad — ma nimetan neid siiski ka õpetajateks ja wõin ainult sinna poole öelda, kust poolt wahelhüüe tuli, et seal maal, kus teie ideaal, on sellest niwelleerimise tööst juba ammu loobunud ja mõeldakse maksta kooliõpetajatele-spetsialistidele rohkem. Kooliõpetajate palgaküsimust ei saa mitte ainult otsustada leiwaküsimuse kaudu, waid peab ka tingimata palgasaja oskust arwesse wõtma, siis tõuseb ja kaswab kooliõpetajate klass; kes ennast täiesti tööle pühendab. Meie teame, et ka Wenemaal maksetakse suuremat palka kõrgema haridusega õpijõududele — maksetakse ükskõik millega ja nimelt ülejäänud kullaga, et aga spetsialiste soetada, ja sellest seisukohast ei tohiks meie ka mitte longata, waid peame seda arwesse wõtma, et ka meil peaks paremini haritud kooliõpetajate klass olema.

Ma juhin lugupeetud rahwasaadikute tähelpanu selle peale, et ka meie peaksime teed leidma, kuidas seda küsimust lahendada, et mitte kõrgema haridusega õpijõud keskkoolist kaduma ei läheks, waid

et nad tunneksid, et nende oskust hinnatakse, ning neile ka sellekohane tasu määratakse. Niisamuti on ka lugu teistes riikides, et kooliõpetajad hariduse poolest mitte ühte liiki ei kuulu. Meil on olemas seminaari ja kõrgema algkooli haridusega ning veel teised kooliõpetajad, kes oma hariduse poolest I-sse järku ei kuulu. On olemas suur hulk kooliõpetajaid, kellel üldse kutsetunnistust ei ole, waid oma ametit edasi on pidanud ja ka pidama jääwad. Kui need nüüd teawad, et nad teistega ühte liiki on arwatud, siis ei saaks keegi wägisi sundida neid oma hariduse täiendamisele. Nad teawad, et nende töö on niisamuti hinnatud ja et neil tarwis ei ole midagi juure õppida, ega waewa näha. Ma näen selles liigitamises suurt nõrkust, sest mis kasu oleks sellest, et ühed õpijõud püüawad oma haridust lõpetada ja tahawad terwet tulewikku ja tööjõudu koolipõllul ära kasutada, kuna nad teawad, et teised, kes oma haridust mitte lõpule pole wiinud, sinnasama liiki kuuluvad ja sedasama palka saawad, kui nemadki.

Komisjoni aruandja tähendas selle peale, et ka komisjonis neid raskusi on silmas peetud ja et ka haridusministeerium ja rahaasjanduse komisjon juba teisele seisukohale on asunud, ning III liigi juure loonud. Sellega tahetakse ära eraldada neid kooliõpetajaid teistest, kellel kutseeksami ega kutseharidust ei ole, et neid selle läbi sundida mingisugust eksami tegema. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas sellest ülikooliharidusega kooliõpetajad rohkem palka saawad, kui teised alla surutakse?) Ma pean tähendama, et siin mingisugusest allasurumisest juttu pole, waid, et tahetakse tõsta ülikooli haridusega õpijõude selle järgu ja palga peale, mis praegu professorid saawad, ja et sellega tuleks siis üks järk juure. Sellega ei mõelda sugugi alla suruda neid õpijõude, kellel wäiksem haridus on. See on kardinaalne ja tõsine küsimus kooliõpetajate elus. Meie teame, kuidas põgenemine on alganud koolidest spetsialistide-kooliõpetajate poolt ja kuidas inimesed teistele aladele lähewad, kus nad oma oskuse ja hariduse järele wäärilist ülespidamist woiwad saada. Kui nüüd tulewikus neid pannakse teistega ühewäärilise palga peale ja tahetakse ainult see wahe 200 marga lisaga ära tasuda, olgugi et inimene ülikooli haridusega on, siis langeb sellega tõesti meie koolitöö ja ei tõmbaks sarnane tegewus spetsialiste mitte ligi, waid hoopis wastupidi — lükkaks eemale.

Edasi juhiks ma tähelpanu veel selle peale, missugused raskused mõne teise punkti juures wõiks tekkida ja milledest wast raske oleks üle saada, see on nimelt tundide arw, mis on ära määratud. Ei ole asjata wäljamaal koolides tundide arw 24 peale määratud. Kui wõrrelda kooliõpetaja töötundide arwu teiste töölise tunni arwuga, siis näeme, et wahe suur on. Kooliõpetaja tunnid ei lõpe mitte üksnes hommikupoolse tunniandmisega, waid näituseks keskkoolides on suured heftidewirnad parandada, mis rasket jõupingutust ja mitu tundi tööd nõuawad; siis peab veel kooliõpetaja ennast järgmiseks päewaks ette walmistama. See ei ole seaduses mitte ette nähtud ja wõiks sekeldusi tuua. Lahku läheks ka maa- ja linnakoolide tundide arw, sest maakoolides, kus näituseks 1-klassilise kooli peal kaks kooliõpetajat on, ei tule esimesel aastal mitte üle 22 tunni anda, nii et seal satuks meie juba raskuste peale. Minnes wiimase paragrahwi juure, näen ma selles olulist lahkuminekut ja murdmist, pean üttelema — meie kooli kahjuks. See on nimelt erakoolide kohta wastuwõetud seisukoht. Kui ühes riigis niipalju erakooli olemas on, kui meil praegu, siis ei ole nad mitte tekkinud mõne spordi ehk isikliste huwide pärast, waid (Pahemalt poolt: Usuõpetuse pärast!). See oleks wäga ilus, kui niisuguse põhimõtte pärast nad tekkinud oleksid, waid nendest on tekkinud suurem hulk juba sel ajal, kus tarwis oli wenestamise ja Wene woolude wastu wõidelda, ja nemad on need, kes 1905 aastast peale esimesed oasid tekitasid. Erakoolid on kõigi raskustega wõidelnud, omale elamisõigusi wälja pigistades, neid on toetanud meie suurem seltskonna kiht ja katsunud neid ühel ehk teisel wiisil ülewäl pidada, aru saades, et nende tööd meie riigile tarwis oli ja veel praegugi tarwis on. Läänud aastal määras neile walitsus toetussumma, nii et nad oma maju parandada ja oma olukorda kohendada wõisid, nad on oma koolid ajakohasele kõrgusele wiinud ja tahawad neid edaspidi seal hoida. Nüüd aga on rahaasjanduse komisjon need erakoolid abirahast wäljaspoole jätnud, nii hästi õigustega, kui õigusteta erakoolid. Kõige ülekohtusem tundub, et kooliõpetajad, kes senni palka on saanud ka lisapalgast, alates 1. jaanuarist, ilma jääwad. Nendele on nende ülewälpidaja, s. t. seltskond, kohustatud lisa juure maksma 1. augustist alates. Walitsuse abiraha ei ole ette nähtud erakoolidele, waid on ette nähtud ainult riigikoo-

lidele ja omawalitsuskoolidele. Meil on praegu 32 erakooli, on omawalitsuse koolisid, riigikoolisid kõigest niisama palju. See on ometigi wõrdlemisi kohutawalt suur arv erakoolisid ja neid sulguda ja nende asemele teisi panna, teeks, minu arwates, meie haridusele wäga palju kahju, oleks meie hariduskäigule wäga halb. Kõik eraseltsid, kes koolisid ülewal peawad, on oma arwed walmis teinud, õpiraha sisse kasseerinud, need summad ära kulutanud, kassades pole ühtegi summat, millega kooliõpetajatele tasuda wõiks. Loomulikult pööraksid erakoolid siis walitsuse poole, kuid walitsus wõtab põhimõtteliselt seaduse wastu, et erakoolid tema toetusest hoopis ilma jääwad. Sarnastel tingimistel ei jää erakoolidel muud üle, kui oma uksi sulguda, ja riik peab tahes ehk tahtmata nad üle wõtma ja neid riigikoolidena ülewal pidama.

Oli juba wanasti wastolu omawalitsuse koolide ja erakoolide wahel. Ka praegugi moodustawad erakoolid, omawalitsuskoolid ja riigikoolid kolm gruppi, kes üksteisega wõisteldes alata paremuse poole püüawad ja jõuawad ja sellest wõistlusest on meie haridusele ainult kasu. Riigil on haritud jõudusid tarwis ja kui ta sulub kaudsel teel õpiasutuste ukseid, siis teeb ta sellega enesele ainult kahju.

Lugupeetud rahwaesitajad, need on üksikud wäärnähtused, mis mulle selle palgaseaduse juures silma paistsid, ja ma soowiks, et rahwaesitajad palgaseadust paragrahwide kaupa läbi arutades neid wäärnähtusi mitte kahe silma wahele ei jätak, waid ära muudaks üleüldise kasuks. Siis saab meie kooliõpetajate palgaseadus sarnane, mis iga koolitöötajat rahuldab, kõrgema haridusega isikutele wastawa tasu kindlustab ja kooliõpetajate sekka mitte lahkkelisid ei too. Siis rahuldab ta aineliselt kõiki neid isikuid, kes oma parema tahtmise terwe jõu ja hariduse meie riigiteenistuses panewad meie noorte kodanikele kaswatamisele.

Rkl. J. Piiskar (is.): Et hiljuti wastu on wõetud riigiteenijate palgaseadus ja sellega teatawad põhialused ära määratud mille piiridesse tuleb mahutada ka õpetajate palgaseadus, siis on otstarbetu kõneleda neist alustest, mille peale käesolew palgaseadus rajatud, wõi rajada tuleks. Sellepärast tahan ma õpetajate palgaseadust waadelda ainult kindlaksmääratud aluste piirides. Siin peab kõige pealt tähendama, eestkätt nendele herradele, kes siin enne kõnelesid, muuseas ka rahaas-

janduse komisjoni aruandja herra Lattik, ja kui ma ei eksi, kah herra haridusminister, kes toonitasid, et on tarwis luua weel üks uus liik, s. o. kolmas liik ja seda asendada palju madalamale, — neile peab tähendama, et just wastupidist asjaolu alla kriipsutada tuleks. Nimelt seda asjaolu, et hariduskomisjon oma ettepanekus on ilma, et selleks nähtawat wadjadust oleks olnud, teatawa liigi õpetajaid isegi madalamale asetanud, kui see esialgses haridusministeeriumi ettepanekus oli. Seal olid nad kaheksandas palgajärgus, nüüd on nad aga üheksandas palgajärgus. Minu arwates tuleks seda eelnõu wastawalt parandada teisest lugemisel.

Kui siin rhs. herra Lattik rõhutas, et koolipõllult inimesed ära lähewad, siis on niisugune nähtus tõepoolest olemas ja kui sellele nähtusele aegsasti abi ei muretseta, siis labkub lähemas tulewikus neid sealte weel rohkem, kuid mitte neil motiividel, mida herra Lattik ja rahaasjanduse komisjoni aruandja ette tõid, öeldes, et kõrgema haridusega õpetajad ära läheksid piinlikkuse pärast, et nad teistega ühesugust palka saawad, waid nad lähewad ära lihtsalt sel põhjusel, et nad on sunnitud koolipõllul töötades oma jõudu märksa odawamalt müüma, kui teistel aladel. Selle wastu ei saa wõidelda sellega, et teie madalamale weel kolmanda, neljanda, wiienda jne. liigi looksite, waid selle wastu tuleb wõidelda sellega, et üleüldse on tarwis luua sarnased palgatingimised, mis inimestele wõimaldaks äraelamise ja mis neid koolipõllule meelitaks. Kui teie neid kinni arwate hoida mitmesuguste järkudega, ja redelile weel uusi pulke wõi järke allapoole juure teete, siis ei saa teie seda mitte ilmaski kätte. Sellepärast on kolmanda liigi küsimus täiesti mõtteta.

Kuid weel rohkem, ma saan aru, kui teatawad Riigikogu liikmed ehk rahaasjanduse komisjon, kes enesele ülesandeks on wõtnud iga penni ja marka enne wäljandmist kümme korda sõrmede wahel weeretada, niisuguse seisukohaga esinewad, kui aga sama seisukohaga esineb haridusminister ja loodab oma koolipoliitikal alust luua soowiga õpetajaid madalamatesse palgaliikidesse asetada, siis ei saa ma sellest kuidagi wiisi aru. (Wahelhüüe: See on Wabariigi Walitsuse otsus!) Kui Wabariigi Walitsus selle otsuse wastu wõttis, siis wist tegi ta seda herra haridusministri ettepanekul, sest haridusminister ei ole öelnud, et tema seisukoht sellest lahku läks ja et walitsus tema seis-

kohta mitte vastu ei wõtnud. (Wahelhiüded rkl. Kalbus'e poolt.) Kui herra Kalbus on herra ministri advokaat, siis ma siin temaga waidlema ei hakka. Asi seisab aga selles, et sarnaste tingimistega ei wõideta inimesi koolipõllule.

Kui herra haridusminister ütleb, et meil on koolipõllul inimesi, kellel ei ole mingisugust kutset, siis on see wäga problemaatiline küsimus wähemalt õpetajaskonnas, kui palju wäärtuslikud ja kui palju alawäärtuslikud on need õpetajad, kellel mingisugust kutset ei ole. Meil on koolipõllul wäga palju inimesi, kelle koht seal mitte ei ole, ja kui nüüd weel õpetajaid raskematesse tingimistesse surute, siis lähewad tugewamad nende seast ära ja õpijõudude puudusel on kooliwalitsused sunnitud tähtjadele kohtadele, nagu haridusminister ise ütles, nõrgemaid asemele paigutama. Mida alamale palgad rõhutakse, seda rohkem läheb nendest weel tüsedamad jõude ära. sest et nad teistel aladel paremini ära elada wõiwad. Sarnase palgapoliitikaga wõidakse isegi sinnamaale minna, et ka enam wallakooliharidusega isikud ei lähe õpetajaks, sest et nad igal teisel alal rohkem teeniwad. Sellepärast tulewad luua paremad tingimised, nii et paremad jõud wõiksid tööle asuda ja nende keskel tõuseks wõistlus, mis hariduse edendamisele kasu tooks. Need argumendid ei kõnele mitte palga mahakiskumisest, waid näitawad, kuhu meid sennine palgapoliitika on wiinud. Isegi see asjaolu, et palgaseadus nüüd alles arutusele tuleb, on juba õpetajaskonnas nii palju ärewust tekitanud, et isegi mõnesugused aktsioonid ligemas tulewikus mitte üllatuseks ei oleks, kui palgaseadust kiires korras läbi ei wiida, ja et hulgased õpijõudude koolipõllult lahkumised ka mitte uudis ei ole, kui mitte nende ainelisi tingimisi tuntawalt ei parandata.

Kui nüüd asutakse sellele waatekohale, nagu selle awaldanud rahaasjanduse komisjon, siis tundub see täiesti wastuwõtmata. Selle peale vaatamata, et rahaasjanduse komisjon eelnõu oma nimel, oma eelnõuna, ette on pannud ja temale weel sabana terve rea parandusi on juure lisanud, ja seal tahab ta weel nii õelda salakabana tundide arwu suurendada 30-ni. Waadake, see on jälle üks abinõu, mis aina töötangimisi halwendab ja selleks kaasa aitab, et inimesed sellelt töölt ära lähewad teistele aladele, kus neil parem teenida on ja kus tasutingimised enam-wähem wastuwõetawad. Niisamuti ei saa kuidagi päri

olla selle rahaasjanduse komisjoni seisukohaga, kus tahetakse perekonna toetusraha maksmine selle asutuse kanda anda, kes õpetajaid ametisse palkab, tähendab, ühe huwitatud poole maksta anda. Tagajärg oleks lihtsalt see, et perekonnaga õpetajad wõiks sattuda sarnasesse seisukorda, et nad kohtadest ilma jääwad, kuna ametisse palgatakse kas üsna noored ehk ilma perekonnata inimesed. Perekonna toetusraha peab maksma sarnane asutus, kes ei ole huwitatud ühe wõi teise õpetaja ametisse kutsumisest ega walimisest, ja see wõib olla niisugune asutus, kes kõikide õpetajate eest hoolitseb, see on riik.

Mina ei ole praegu siin küsimust üles tõstnud, kes õieti palka peaks maksma. Sellest wõib kõneleda siis, kui see paragrahw kõne alla tuleb ja see ei ole mitte nii põhimõtteline küsimus, kui perekonnaabiraha. Perekonnaabiraha suhtes on see rahaasjanduse komisjoni ettepanek suur samm tagasi õpetajate kahjuks.

Kui herra Lattik muuseas iseäranis ärdalt näib wõtwat erakoolide küsimust ja rõhutab seda, et meil on suur hulk erakoole, mispärast tarwis olla nende vastu wastutulelikum, siis näitab see kõige pealt seda, et meie haridusministeerium ja teised asutused, kelle käes on hariduse asja korraldamine, liiga loiid on olnud, sest lõpude lõpuks ei ole hariduse saamine ja andmine ikkagi mingisugune eralõbu, nagu mõne spordiharu edendamine, waid see on riikline ülesanne, ja kui meil tõesti sarnane nähtus weel kaua kestab, et koole peawad need ülewal, kellel iseäraline kaswatusteadline huwi oleks, siis muutuksid koolid mingisuguseks poliitika ajamise kohaks. Minu arwates on ainult mõned üksikud isikud wõi asutused, kes puhtpedagoogiliste huwide pärast erakoole ülewal peawad. Erakoolid asutatakse igasuguste erahuwide ja erasihtide tarwis, nagu herra Lattik ütles, igasuguste wenestamiste, saksastamiste ja muudistamiste tarwis, ja mina arwan, et nende koolide eest hoolitsegu need, kes igasugustest „stamistest“ huwitatud on. Ärgu sunnitagu riiki ega kodanikka igasuguste „stamiste“ jaoks kulusid kandma ja selles mõttes leian mina, et meie hariduspoliitika on wale alusele seatud, ja et siin riik ise äärmiselt loiid on olnud õpetajate seisukoha kui ka koolide eest hoolitsemise asjas. Isegi algkoolide küsimuses, näituseks, ei mõeldagi teostada üleüldist koolisundust, mis meil küll juba paberi peal maksmas on, waid räägitakse kümnest, wõib olla isegi mitmestkümnest aastast.

Tuleks küll meie hariduspoliitika sellest küljest rewideerimisele wõtta.

Selle seaduse juure tagasi tulles tahaks weel rõhutada, nagu ma juba alguses tähendasin, et kui need parandused, mis nüühist rahaasjanduse komisjoni, kui ka üksikute kõnelejate poolt ette on pandud, wastu wõetakse, siis teewad nemad selle seaduse märksa halwemaks, kui ta hariduskomisjonist wälja on tulnud.

Haridusminister H. Bauer: Ma tahtsin weel seda toonitada, et ma siin Wabariigi Walitsuse nimel rääkisin, aga mitte haridusministeeriumi seisukohalt. Herra Piiskar'il peaks see ka teada olema. Siis soowiks ma temale weel teatada, et ministeeriumi arwanise järele, inimest ainult isikliku tubliduse järele peaks hinnatama, mis igal inimesel olema peab, olgu ta äärmine parempoolne, wõi äärmine pahempoolne. Muidugi, ei tähenda, see tublidus mitte ainult hariduse diploomi, seda ei hakkaks keegi toonitama, aga igatahes ei tohi meie nii kaugele minna, et nagu Läänemaal kõikide algkoolide kohta ainult üks kooliõpetaja seminaari haridusega on. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Mitu seminaari teie olete käima pannud?) Meie seminaarid töötawad alles teist aastat ja alles kahekolme aasta pärast wõiwad seal kooliõpetajad wälja tulla. Meie räägime siin ainult Wene seminaaridest, Eesti seminaaride lõpetajaid meil weel ei ole.

Aga inimestel, ja ka Teil, herra Piiskar, peaks ju edasipüüdmise tung olema, aga meie näeme, et haridusministeerium korraldab juba kolmandat aastat kursusi just nendele algkooli õpetajatele, kel mitte ei ole wõimalik olnud kõrgemat haridust saada. Kaks suwe on nad seal juba käinud, tänawu suwel pidi kolmas kursus olema, ja siis oleks nad saanud kooliõpetajate kutsetunnistused. Nüüd, kus nad kuulewad, et kolmas järk ära kaotatakse, ütlewad mitmed: „Katsuge meid nüüd weel kursusele saada, meie saame niisamutigi sellesama palga, mis teised.“ (Rkl. J. Piiskar kohalt: Mis tingimistel nad minewal aastal kursusel käisid?) Tingimised olid niisugused, et kui igalühel niisugune lõunasöök ja korter oleks, siis keegi suwitaja ka parem elada ei saaks. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Miks nad siis streikisid?) Seda teate Teie, herra Piiskar, paremini kui mina!

Mis puutub sellesse teise printsiipi, siis see wiib meid nii kaugele, et meil lähemal 10 aastal wõimalust ei ole nendele kutseharidust anda, kes ehk muidu oleks edasi püüdnud.

Et herra Piiskar siin etteheiteid tegi, et see ettepanek liiga kaua olla wiibunud, siis ma tahaks öelda, et see juba jaanuarikuus sisse antud sai, ja wist terwelt 2—3 kuud hariduskomisjonis oli, kus ka Teie, herra Piiskar, liige olete. Minul seal igatahes hääleõigust ei ole. Nii selles haridusministeeriumi süüdistada ei wõi. Igatahes arwan mina seda, et meie kõik peame katsuma, parteide peale vaatamata, edasi jõuda ja ka teistes edasipüüet äratada. Kui meie nii kaugele läheme, et kooliõpetajad ise ütlewad, et nüüd ma enam ei taha edasi õppida ja ilma selletagi niisama palju palka saan, kui teised, waadake, siis meie läheme küll nii kaugele, et muid kooliõpetajaid ei saa, kui 18-aastaseid poisikesi, kes küll kateedri peal seisawad, aga kellegi õpetajad ei ole.

Rkl. J. Lattik (kristl.): Wäga austatud rahwasaadikud! Nii, nagu herra Piiskar mulle wastu waidles, nii pean ma ka temale kindlasti wastu waidlema. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas pühakiri nii õpetab?) Pühakiri käsib wahel kõwemini lüüa. (Naer.) Asjalugu on nimelt järgmine: herra Piiskar kuulis wäga hästi minu seletusi, et kui kooliõpetaja ülikooli haridusega... (Rkl. Soans räägib midagi wahela.) (Juhataja: Riigikogu liige, kuidas Teie nimi on?) (Soans.) (Juhataja: Riigikogu liige Soans, kui Teie sõna soowite, si's wõtke sõna, aga ärge rääkige niisuguseid pikki lauseid wahela!) Mina ei rääkinud mitte sellest, et kui ülikooli lõpetajaid liigitada, et see siis teiste kulul peaks sündima, waid ma rääkisin sellest, et kõiki üks järk ülemale poole tõsta. Mis mind aga wäga üllatas, oli see, et herra Piiskar ütles, et kutsetunnistused on asjata, neil tähtsust ei ole, ja ma arwan, et herra Piiskar seda wist maha ei saa salata, et see kutsetunnistus, mis Wene ajal saadi, nii hea ehk halb, kui ta ka oli, ikkagi mingisugune asi oli. Herra Piiskar on ise neid ka kindlasti mitu tükki saanud ja ta teab wäga hästi, et iga kutsetunnistuse wastu pidi ikkagi tööd tegema, tunnistust ka Wene ajal saada, ei olnud mitte kerge. Ma usun ka, et herra Piiskar, kui tal walida oleks üks ülikooli haridusega arst, ehk mõni asearst, ei läheks mitte welskeri juure, waid ta waliks kõige parema. Nii ei tohiks kool walida ainult asetäitjat, waid ministeerium peab sinna poole püüdma, et neid kooliõpetajaid oleks, kellel wastaw haridus on.

Keegi ei tahaks adwokaadi seisukohast tööks tunnistada, et igalühel õigus on adwokaat olla, kes seadusraamatu läbi on

lugenud ja et temale kohe antaks õigus kohtus ette astuda, kui tal kõneosawust on ja õiguse kõweraks oskab käända, waid ka see seisus nõuab ettewalmistamist, kulu, tööd ja waewa. Kuid kõigehuwitawam herra Piiskar'i seletusest on siiski see, mida ma just ei oodanud, et tema, kes kindlalt arwab ainult teadwat, mis hea on hariduse alal, et tema midagi ütleks, nimelt erakoolide kasuks. Temal on siin mingisugune kahtlustaw waade olemas, et erakoolid meil kuidagi mingisugust separatismi korraldawat, nagu ta ise rääkis, et seal, kuidagi wast midagi usutaolist olemas olla ja et koolides geomeetria ülesande abil usku selgitatakse. Ma tahaks kuulda, kuidas seda tehakse?

Siis seletas herra Piiskar, et kui meil praegu nii palju erakoole olla, siis olla see kindlasti riigi süü, riik olla loid. Ma arwan, et iga riik jääb loiuks, kui seltskond loiuks jääb, sest enne tuleb ikka seltskond ja rahwas ja siis tuleb alles riik. Seda nii kergesti ümber seada ei saa ja kui seltskonnal, kes siia maani on kooli toetanud, alused ära wõetaks, ka riik neid koole, mis head koolid on, ei jõua toetada. See õieti kedagi ei rahulda, sest need waated on lastewanematele ja riigile wõõrad ja kooliõpetajatele endale ka. Ma pean üht ütleva meie haridusseltsi koolide kasuks, et nad ei ole mitte asutused mingisuguste „ismuste“ wastu, mis praegusel ajal olemas on, waid nemad asutati omal ajal Wene „ismuse“ wastu ja Saksa „ismuse“ wastu, see on ka nende suur kuulsus ja neil on hea minewik meie hariduse põllul, nad on ka praegu ja jääwad ka edaspidi riigitagedeks ja nad on wäga ustawad ja kui tõsised kaastöölised riigil ühe „ismuse“ wastu, mis nüüd meil olemas on, s. o. kommunismuse wastu. See on see raske kiwi, mille peale tähelpanu juhin, sest kõik need meie erakoolid on tingimata rahwuslised ja rõhutawad meie rahwuslist iseolemist ning seisawad meie riigi eest walwel ja katsuwad wahekordi, mis meie riigis olemas on, lahendada. Ajad näitawad seda, et nad on wõimsalt wõidelnud ja kui riik tahab ennast kaitsta igasuguste „ismuste“ wastu, mis olemas on, ja mis tulemas on, siis peab ta tingimata ka erakoole toetama, sest et nad on rahwuslisel alusel ja seisawad kindlasti ka kommunismi wastu. (Käteplagin).

Rkl. E. Martinson (sd.): Õieti on selles palgaseaduses seisukohta wõetud üksikute paragrahwide kohta. Põhimõttelikult palgaseaduse wastu ei ole keegi ja suuremad wastuwäited on ette toodud § 1-se

wastu, nimelt, õpetajate liigitamise asjus hariduse järkudesse; siis on weel ette toodud wastuwäited tundidearwu kohta ja kolmandaks erakoolide kohta. Need oleks olulisemad wastuwäited nendele seisukohtadele, mis selles palgaseaduses awalduwad. Toodi ette kõige pealt § 1-se kohta, et see liigitab (hariduskommisjoni projektis) õpetajad ainult kahte haridusjärku ja arwati, et ülikooli lõpetajaile tuleks teatud eesõigus anda, ise järku wiia. Kui seda teha, siis peaks järjekindel olema ja ka teises järigus olewad õpetajad mitmesse järku liigitama, niisama nagu see endises palgaseaduses oli, kus 5 järku oli olemas. Endisest palgaseadusest 1-ne ja 2-ne järk on nüüd kokku koondatud 1-seks järiguks ja teise hariduse järku endine kolmas, neljas ja viies järk.

Ma usun, rohkem põhjust oleks rääkida üksikute liikide lahutamisest II järigus, kus neid uues seaduses rohkem kokku on liidetud. Edasi peab ütleva, et ka II järigus on isikuid, kes on mitu aastat kauem koolipinki nühkinud, kui teised seltsimehed, kes ka sellesamas liigis on, ja wõib olla, suuremal määral rohkem, kui ülikoolimehed oma seltsimeestest õppinud, kes nendega ühes järigus on. Kui juba järjekindlad olla, siis ei tuleks ainult mitte nõuda, et ülikooli haridusega mehed eraldi liigitataks, waid peaks juba 5 liiki wastu wõtma, nagu endises palgaseaduses oli. Et ainult ülikoolimeeste eraldamisest on räägitud, siis ei ole, minu arwates, nende wäited mitte täiesti põhjendatud. Ülikooli lõpetajatele õngi selles palgaseaduses erand tehtud. Teises järigus seiswatele õpetajatele, kes seminari on lõpetanud, ei ole tehtud mingisuguseid eesõigusi, wõrreldes teistega, kes ka II järigus on, kuid kutsehariduse poolest neist palju taga on. I järigus seisjatele ülikooli lõpetanud õpetajatele on erand tehtud sellega, et nemad ei lange nii palju palgaastmetes allapoole, kui teised selles järigus seisjad.

Selle seaduse § 2 juures on järgmine märkus: „Kodu ning wäljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õpiasutuste lõpetajad ja 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkuse II põhjal I järku tõstetud õpetajad tõusewad palgasaamise suhtes ühe astme wõrra kõrgemale, kui nad õpetawad kesk- või kutsekoolide klassides, mis 6. aastalisest algkoolist kõrgemal.“ Tähendab, nad tõusewad kõrgemale, kui selles palgaseaduses on ette nähtud. See on teatud priwileegium. Kõik teised I järigus olewad õpetajad selle osaliseks ei saa. Edasi, kõik teised I järku kuuluwad õpe-

tajad, kui nad õpetavad algkoolides wõi kutsekoolide alamates klassides, langewad palgasaamise suhtes § 2 märkus II põhjal ühe astme wõrra allapoole. Tähendab, ülikooli lõpetajatel on jällegi eesõigus. See nõue, mida herra Lattik siin ette tõi, on sellega maksuma pandud. Muidugi, peaks siis ka seminaari lõpetajatel, ja mõnel teisel liigil II järgust teatawad eesõigused olema, kuid neid ei leidu siin, millest näeme, et see palgaseadus kaitseb just kõigerohkem ülikooli lõpetajaid.

Edasi tähendati, et tundide arwu asjus ei ole maa ja linna wahel käesolewas seaduses wahet tehtud. See on wist wäikene faktiline wiga, sest maa ja linna algkoolidel peawad ometi ühesugused palgatingimised olema. Kuid tundide arwu küsimus maa ja linna, keskkoolide ja algkoolide wahel on detailküsimus, mida ma siin ei hakka lahendama. Seda küsimust wõiks II lugemisel waidluse alla wõtta.

Kolmandaks ja õige suureks puuduseks olewat käesolewal seadusel see, et ta erakoolide õigusi sel määral ei kaitsta, nagu endine seadus. Ma tahan tsiteerida endist palgaseadust selles suhtes ja näidata, et wanas seaduses on täpisealt samasugune seisukoht erakoolide asjus maksuma pandud, kui praeguses seaduses. (Rkl. J. Lattik: kohalt: Rahaasjanduse komisjoni ettepanekus aga mitte!) 28. augusti 1919 a. õpetajate palgaseaduses § 13 on öeldud, et eri- ja keskerakoolid saawad haridusministeeriumi sellekohase otsuse põhjal toetust. Käesolewa palgaseaduse järele wõiwad nad samasugust toetust saada. Nii ei ole minu arwates siin mingisugust olulist wahet — wahet ainult redaktsioonis. (Rkl. J. Lattik kohalt: Rahaasjanduse komisjoni ettepanek ei wõimalda toetust!) Mina räägin eelnõust, mis hariduskomisjoni poolt on wastu wõetud. Sellel eelnõul ei ole endise seadusega erakoolide toetamise asjus olulist wahet. Mina seisan sellel seisukohal, et ei tule mitte madalalt hinnata haridusseltside ja teiste sarnaste asutuste erakoole. Neid tuleb kaitsta. Kuidas seda aga teha, sellest wõiks üksikute paragrahwide arutusel kõneleda. Toetan ettepanud palgaseadust ja soowin, et ta I lugemisel wastu wõetakse.

Komisjoni aruandja J. Annusson: Tahan mõned üksikud märkused teha nende wastuwaidluste kohta, mis eelnõu praeguse arutuse puhul awaldati. Mis puutub õpetajate palga järkudesse liigitamisesse, siis on hariduskomisjon seda tei-

nud põhjalikult ja läbi kaaludes. Siin ei tohiks mitte öelda, nagu ei oleks õpetajakond selle palgaseadusega rahul. Herra Lattik awaldas siin sarnast mõtet. Täheandan aga, et juba õpetajate kongressil oli käesolew palgaseadus arutusel, kuid nüüd, jõuluaegsel koosolekul, ei mitte jõuluaegsel, waid paari nädala eest wõeti see eelnõu arutusele õpetajate liidu asemikkude kogus ja leidis õpetajaskonna seisukohast wastuwõtmist. Herra Lattik'u märkus, nagu ei hinnataks kõrgema haridusega isikuid, ei ole mitte õige. Siin on arwesse wõetud, nagu ma ju enne seletasin, ja nagu ka herra Martinson tähendas, asjaolu, et kõrgema haridusega isikuid tuleb rohkem hinnata just sellepärast, et meil neid wähe on, mis ka seaduse § 2, märkus I näha on, sest selle paragrahwil jõul saawad kodu- ja wäljamaa kõrgemate koolide lõpetajad suuremal määral palka, kui teised. Herra Lattik tähendas, nagu ei tahaks ülikooli lõpetajad üleüldse enam kooli-alale tulla. Ma arwan, et sarnane tendents oli juba ennegi olemas, sest et üleüldse kunagi ei ole õpetajate tööd wääriliselt hinnatud. Õpetajate palk oli alati madalam, kui teistel aladel. Arusaadaw on, et praegusel ajal, kus palgad erateenistuses palju suuremad, inimesed sinna teenistusesse kipuwad. Kuid see ei käi mitte ainult õpetajate kohta, waid ka riigi- ja omawalitsuste teenistuses olewate isikute kohta, kusagil muul alal ei ole palju jõude juure tulnud.

Ma juhin tähelepanu ühe asjaolu peale. Tartu ülikoolis on loomaarsti teaduskond ja seal on maakondade poolt õige rohkesti stipendiume antud, selles mõttes, et sinna inimesi meelitada, kes pärast omawalitsuse teenistuse läheksid. Aga selle peale waatamata, et palju inimesi on, kes wõib olla huwi tunneks selle asja wastu, on osa stipendiumisid wälja jagamata; igatahes enne Jõulut oli üks osa tarwitamata. See tulewik, mis neid omawalitsuse teenistuses ootab, ei meelita neid mitte.

Uus palgaseadus on suur samm edu poole. Kui meie wana seisukorra alles jätame, siis ei parandaks meie hariduslist seisukorda mitte. Palga seaduseelnõu on seda arwesse wõtnud ja katsunud paigutada õpetajaid kõigealemale astmele, nimelt 9-sse palga järku. Selles 9-as palga järkus oleksid riigiteenistuses sarnased isikud, kes juba mitu aastat ühes wõi teises ametis olnud ja awanseerinud, et nad seda palka hakkawad saama. Nii on esimene palk, mis pakutakse noorele õpetajale, nii wõrd meelitaw, et meil rohkem energilise-

maid koolipõllule töötama tuleks, kes muidu liht kantsleijõududeks oleks saanud wõi sarnastel aladel töötanud, millel ainult täidesaatew iseloom on, aga mingisugust loowat tööjõudu wast sugugi ei tarwita. See on selles seaduseelnõus arwesse wõetud ja kui herra Piiskar arwab, nagu oleks hariduskommisjon katsunud alandada alam-määra 8-st järgust 9'sse, siis ma tähendan, et ministeeriumi eelnõus oli kõigealamaks järguks ette nähtud 10-nes aste. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Seminaristid!) Mis puutub seminaristidesse, siis on teada, et hariduskommisjonis kalkulatsioon just sel põhjusel ette wõeti, et ülikooli haridusega isikutele kõrgemat palka maksta. Siin on kompromiss, nii öelda, alama ja ülema astme wahel, kuid igatahes ei ole alam-määr selle tagajärjel mitte alamale surutud. Nagu teate, on ka palganormid wahel ajal teiseks muutunud, sest ajast, kus endine haridusministeeriumi seadus arutamisel oli.

Ma tahtsin weel tähendada kolmanda järgu loomise kohta, et haridusministeeriumi poolt selle loomist toetati ja siis toonitati, et õigustunne sunnib ajutiselt kolm järku looma, et peab rahuldama nende isikute nõudmisi, kes on kõrgema haridusega, et nemad peaksid rohkem palka saama, kui teised. Wõib olla selles mõttes oleks see iseenesest arusaadaw. Kuid meie ei suuda siin juuksekarwu lõhki ajada. Meie ei suuda niisugust sagedat liigitamist ette wõtta, ükskõik missugusel alal. Teiseks tuleks tähendada, et teistel teenistusaladel ei wõeta arwesse hariduslisi wahakordi palga määramisel. Hariduskommisjonis on seda tehtud esimese liigi õpetajate kohta, sellepärast et ülikooli haridusega inimesi väga wahel on. Kuna aga teises järgus wäljawalik igatahes suurem on, käis komisjon siin teist teed ja kui jaotamist lõpulikult läbi wiia, siis ei peaks mitte kolm järku olema, waid ka endine 5 ei aitaks, ning tuleks mõni 13 wõi 30 järku sisse seada.

Kui herra haridusminister kahtlust awaldas, kas õpetajad sarnase palgaseaduse juures weel eneseharimise ja täiendamise peale mõtlema peaksid, ja näituseks tõi, et on arwamisi awaldatud, et palju isikuid, kes kaks suwe kursustel on käinud, kolmandaks suweks sinna enam ei lähe, siis ütlen ma, et see arwamine küll mõni eksi arwamine peab olema. Asi on nimelt sarnane: meie teame, et enne olid koolis teatawad määrused, mille põhjal iga õpetaja pidi omandama ühe wõi teise haridus-

järgu, kas kodukooli wõi algkooli õpetaja eksami tegema jne.; ilma selleksamita lasti õpetajaid ainult ajutiselt ametisse, ning tagandati igal juhtumisel, kui kohale wastaw kandidaat leiti, kel tarwilik haridus oli. Sarnane korraldus on praegu maksew; kõik need õpijõud, kes ei ole omale tarwilist haridust omandanud, on ajutised õpijõud, ja ma ei usu mitte, et haridusminister seda seisukohta mõtleb muuta. Tähendab siis, et kõik need õpijõud, kes nüüd kaks aastat energiat ja warandust kursustel käies õige palju on kulutanud, — mille juures see neil sugugi nii kerge ei ole olnud, kui haridusminister seda arwab, — et need kõik peaksid nüüd kolmandal suwel, kus asi neil, nii öelda, juba kindlamaks muutub ja nad teatawa tunnistuse kätte wõiwad saada, et need nüüd peaksid koju minema, — ei, seda ma ei usu ja kui keegi seda on öelnud, siis tegi ta wist nalja, ja haridusministril ei pruugiks seda nii tõsiselt wõtta.

Siis tahan ma weel ühe asja peale tähelpanu juhtida, haridusminister tähendas, nagu oleks Haapsalu kursustel iseäranis hea seisukord olnud; ma tean aga, et just Haapsalu mehed pöörasid kursuse juhatuse poole prätensiooniga, kus näidati, et see warustus, mis maakonnawalitsuse poolt pakuti, õige wilets oli; ma ei tea, kas seal 8 wõi 10 naela jahu oli antud, ja igaüks ei ole sedagi saanud; mul ei ole dokumente selle asja kohta käepärast, kuid neid wõiks muretseda. Igatahes oli seisukord õige hale; haridusministeerium katsus omalt poolt küll wastu tulla ja kuidagi wiisi stipendiume määrata, nii et see asi igatahes nii roosiline ei olnud, kui haridusministeeriumi poolt seda praegu arwatakse. Mina usun, et need mitmedsajad õpetajad, kes kahe aasta jooksul oma haridust on täiendanud, seal juures suuri majanduslisi raskusi kannatades, et nemad seda ka jätkawad nüüd, kus nad juba tuntawaid resultate on saawutanud.

Wõib siiski öelda, et need ilma kutseharidusega õpetajad mõnel puhul palju paremad õpetajad on, kui teised kutseharidusega, sest et nad tegelikult kursustel on olnud, kus tutwustatakse moodsa kaswatusaadusega, nad on igatahes midagi näinud ja kuulnud; sellepärast arwan ma, et ei ole sugugi üleliigne, kui neid õpetajaid niisama hinnatakse, kui teisi, kes, wõib olla, aasta 10 wõi 20 eest on teatawa hariduse omandanud, nimelt formaalse hariduse, kuid sisuliselt midagi juure pole õpinud. Arusaadaw on, et haridusministeer-

riumil õigus ja võimalus on neid õpetajaid kohtadelt kõrvaldada, kes oma kutsele ei wasta; nii siis leian ma, et täiesti otstarbekohane on neid isikuid teise liiki paigutada.

Mõnelt poolt soowitatakse, et kõrgema haridusega õpetajatele veel kõrgem tasu määrataks, kui selles seaduseelnõus ette nähtud, nagu seda nimelt herra Lattik ette pani. Ma pean aga tähendama, et hariduskomisjonil ei olnud mitte alust, mille põhjal ta oleks wõinud neid veel kõrgemale palgajärku asetada, sest hariduskomisjoni katsus õpereerida neis piirides, mis riigiametnikkudele palgamääramisel arwesse olid wõetud; sellepärast on ka wanema koolijuhataja palk ette nähtud esimeses riigiametnikkude palgaastmes.

Kui kõneleda tundide arwust, 24 nimelt, siis on hariduskomisjon seda arwu sellepärast katsunud aluseks wõtta, et töö ja katsed igalpool näidanud on, et selle aja piirides enam-wähem rahuloldawalt töötada wõimalik on, kuna suurema töötundide arwu juures õpetaja üleliiga koormatud saaks. Siis tahaksin veel lühidalt tähendada, ilma et rahaasjanduse komisjoniga polemiseerima hakata, et hariduskomisjon, wahekorda riigi- ja omawalitsuse wahel lahendades, aluseks wõtta katsus just seda seisukorda, mis praegu äärmiselt ebaõiglane on, nimelt omawalitsuse kasuks; praegu maksawad omawalitsused praegusest wäikesest õpetajate palgast ainult $\frac{1}{6}$ kunni $\frac{1}{7}$ osa; edaspidi tuleks neil rahaasjanduse komisjoni kawa järele kõrgendatud palgast umbes $\frac{1}{2}$ osa maksta. See on neile midagi täiesti ootamatut. Iseäranis sellepärast, kui ta tagantjärele peale pannakse. Selles mõttes on hariduskomisjon katsunud siin nii hästi kooli kui ka õpetajate ja omawalitsuste huwisid igatepidi silmas pidada. Ka erakoolidele on ette nähtud toetus, ehk seda küll seadusandlisel teel ei saa fikseerida, et kõik erakoolid seda tingimata saaksid. Erakoolide kohta maksawad meil weneaegsed seadused ja wõime enestele ette kujutada, et kui näituseks erakoolidele hakatakse ilma mingisuguse tingimiseta toetussummasid maksuma ja niisugune paragrahw sisse wõetakse, et nad saawad riigitoetust, siis wõib tekkida niisugune juhtumine, et riik peab kooli ja saab õpetajate palgamaksimiseks ütleme 100.000 marka iga aasta. Peale selle on temal veel teised sissetulekud õpimaksust. Kui ta nüüd ühe osa kooli sissetulekutest ära kulutab, et seal koolile warandust muretseda; ühel heal päewal

paneb ta selle kooli kinni ja saab niiwiisi muretsedud kooli waranduse omale, mida ta ära müüa wõib. Kui kool on seltsi oma, siis on enamalt jaolt põhikirjas öeldud, et see läheb selleks ja selleks otstarbeks. Erasisik müüb aga sel kombel korjatud waranduse maha ja pistab raha tasku; nii on tegelikult riik seda isikut rikastanud. Erakoolide seadus ei ole meil praegu veel teoksil ja sellepärast tuleb praegu komisjonis ette näha, et erakoolidele abiraha saaks antud, nagu seda senni on tehtud, kuid mitte ei tuleks seda fikseerida nii, nagu rahaasjanduse komisjoni wõrmel, kus erakoolide toetamisest waigitakse. Need oleksid märkused, mida ma tahtsin teha.

Haridusminister H. Bauer: Pean ühe faktilise märkuse komisjoni aruandja kõne peale tegema. Need teated, mis ma ette tõin endise 5 järgu õpetajate kohta, et mitmed enam kursustele minna ei mõtle, kui see järk ära kaob, ei ole mitte kuulujutt, waid need teated on ametlikult mitme maakonna koolinõuniku ja mitme kursustetegelase poolt saadud.

Juhataja O. Strandman: Ma panen hariduskomisjoni aruandja ettepaneku, palgaseaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta — hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda; sellega on seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõetud.

Järgmine päewakorra-punkt on: Seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta. Sõna on komisjoni aruandjal A. Jõeääril.

6. Sead. ilma Üleüldise kom. loata wiinap. aruandja A. Jõeäär: ja wiina- ning Seaduse pealkiri on: Seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse seaduse nimetus ühelhäälel wastu.)

Komisjoni aruandja A. Jõeäär: § 1. Wabariigi Walitsuse poolt ajut. wal. korra § 12-a põhjal 12. apr. 1920 a. wastuwõetud seadus ilma loata wiinapõletamise ja põletiswiina ning piiritusega kauplemise kohta („R. T.“ nr. 63/64 — 1920) ühes täiendusega 4. sept. 1920 a. („R. T.“ nr. 145/146 — 1920) kaotab oma makswuse.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 1 wastu).

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: § 2. Salawiinapõletajate ja wiina ning piiritusega kauplejate wastutuse ja karistawuse kohta pannakse maksma määrused, mis sisaldawad aktsiisiseaduse §§ 1058—1154 (sead. kogu V. k. 1913 a. wäljaanne) ühes 10. juuli 1915 a. seaduse I—VI, VIII, IX, XI ja XII jaos ettenähtud muudatustega (Wal. seadl. ja korrald. kogu nr. 204 — 1915 a. § 1604).

Märkus: Rahatrahwid, mis aktsiisiseaduse järele otsekohe (ilma wahendita) teatawa summana on määratud, kõrgendatakse 10. aprilli 1920 a. seaduse põhjal („R. T.“ nr. 55/56 — 1920 a.) kahekümnekordseks, kuna kõik need rahatrahwid millete suurus teatawatest asjaoludest, nagu patendimaksust, aktsiisimaksust, walmistootatud piirituse hulgast jne. ärrippuwaks on tehtud, nimetatud kõrgenduse alla ei käi.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma teen ettepaneku § 2 juure wõtta märkus 2. Märkus 2 kõlab järgmiselt: „Rahatrahwidest, mis selle seaduse § 2 põhjal mõistetakse, läheb üks weerand karskustöö toetamiseks Eesti karskusseltside keskoimkonna kaudu, teine weerand spordipüüete toetamiseks spordi keskoimkonna kaudu, kuna ülejäänud pool järgmiselt ära jagatakse: $\frac{1}{4}$ saab süüteo ülesleidja omale, $\frac{1}{4}$ saab ametnik, kes süüteo kordasaatja kinni wõttis ja $\frac{1}{4}$ läheb karskussihilise haridustöö toetamiseks politseiteenijate keskel Eesti karskusseltside keskoimkonna kaudu.

Kui ametnik, kes süüteo kordasaatja kinni wõttis, ühtlasi ise ka süüteo üles leidis, saab ta omale ka esimese kolmandiku, mis ülesandjale oli määratud.

Karskusseltside keskoimkonnale ja spordi keskliidule minewad summad maksetakse wälja riigirenti kaudu.“

Põhjenduseks wõiksin ette tuua, et sellele wastaw seadus oli ka enamalt § 12-a põhjal maksuma pandud. Lisaks tähendaksin ka, et meil praegu riigi eelarwe defitsiidi suuruse tõttu ei ole wõimalikuks peetud korralikka toetussomme karskusseltside keskoimkonnale määrata. On wastu waieldud sellele, et politseile osa trahwirahadest anda. Minu arwates wõiks sellel siiski oma otstarb olla, et salawiinapõletamiste wastu wõitlust õhutada.

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: Selle ettepaneku kohta wõiks ma nii palju tähendada, et sennise § 12-a põhjal maksmapandud seaduse järele tõepoolest nendest trahwidest, mis peale pandi, $\frac{1}{4}$

karskustöö peale oli määratud, kuna aga teise neljandiku riigikassa sai, mida nüüd ette pannakse spordi keskliidule anda. Kuna $\frac{1}{2}$ ülejäägist asutuse ametnikud said, mille kohta nüüd ettepanek tehti, et seda $\frac{1}{4}$ Eesti karskusseltsi töö toetamiseks anda. Põhimõttelikult ei wõiks ju selle wastu midagi olla, sest seadus saab oma otstarbe, kuritegude wastu wõitlemise, kätte, ükskõik missuguse asutuse heaks rahatrahw läheb. Ma pean tähendama, et peale selle rahatrahwi riik saab weel salawiinapõletajatest peale liht aktsiisimaksu, kahekordse aktsiisi ja kolmekordse patendi maksu, nii et riik selle kahju, mis ta salawiinapõletamise läbi on saanud igatahes ka ära tasutud saab. Et see parandus komisjonis mitte arutusel ei ole olnud, siis ei saa mina aga komisjoni nimel sellega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Ma panen rkl. herra Ernitsi poolt ettepanud märkus 2-se hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on herra W. Ernitsi poolt ettepanud märkus 2. 27 häälega 6 wastu wastu wõetud. Ma panen § 2 ühes wastuwõetud täiendusega hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu on mõned üksikud hääled. Sellega on § 2 ühes rhs. Ernitsi täiendusega wastu wõetud.

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: § 3. 12. apr. 1920 a. seaduse nr. 185 § 6 tähendatud iseäralised komisjonid lõpetawad oma tegewuse ja saadawad kõik lõpetatud ja lõpetamata asjad kohalikkudele rahukogudele edasi.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 3 wastu).

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: § 4. Lõpetamata asjadele antakse rahukogu poolt seaduslik käik alluwuse järele harilikus kohtukorras.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 4 ühelhäälel wastu).

Kommissjoni aruandja A. Jõeäär: § 5. Käesolew seadus on maksew ka nende lõpetamata süüteoasjade kohta, mis enne selle wäljakuulutamist olid korda saadetud, kui karistus uue seaduse järele endistest raskem ei ole.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 5 wastu).

Rkl. A. Jõeäär (sd.): Ma teen ettepaneku waheaega määrata $\frac{1}{4}$ tundi.

Juhataja O. Strandman: Kas waieldakse selle ettepaneku wastu? Et

wastu ei waielda, loen ma selle ettepaneku wastuwõetuks ja kuulutan waheaja.

(Waheaeg algab kell 7.50 min.)

Koosolek algab uuesti kell 8.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal W. Pezold.

Juhataja: Riigikogu läheb päewakorras edasi. Sõna on komisjoni aruandjal.

7. Põllut. tööaja ja palgaolude korrald. seadus.

Töökaitse kom. aruandja A. Schulbach: Ühel eelmisel Riigikogu koosolekul jäi

põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduses § 9 lahtiseks. Komisjon on tema waheajal uuesti läbi waadanud ja uuel kujul wastu wõtnud. Ta on ka Riigikogu liigetele laiali saadetud. Ta on järgmine: § 9. Aasta-põllutöölised, kes kinnituseaduse alla ei kuulu, saawad haiguse korral tööandjalt 8 nädalat täie palga edasi. Arstiabi kulud kannab tööandja, mis juures neid kulusid ei ole õigus tööpalgast maha arwata. Tööliste perekonna-liigetel on arstiabi ja rohud priid.

Märkus 1: Lühema aja peale kaubeldud, kui aastatööliste on arst, kui ka kõik arsti poolt wäljakirjutatud rohud tööandja poolt. Haiguse päewade eest maksetakse palk edasi kunni palgalepingu tähtaja lõpuni, aga mitte rohkem, kui 8 nädalat.

Märkus 2: Oma süü läbi saadud haigused ei õigusta arstiabi ega palga saamist haiguse aja eest.

Rkl. L. Johanson (sd.): Märkus 2 tahab sedasama öelda, mida sisaldab tööstuslise tööseaduse § 310. See on, et sarnasel korral, kui haigus on saadud kaelakohtuliselt karistatawatest wägiwallatetest ja kakelustest osawõtmise läbi, ehk on tema tehtud meelega, siis ei ole tööandja mitte kohustatud arstiabi oma kulul kandma, ei ole ka kohustatud haiguse päewaraha maksma. Märkus 2 aga awaldab selles redaktsioonis, nagu ta siin ette on kantud, seda mõtet mitte küllalt punkti-pealselt. Siin on wõetud sõnad sisse „oma süü“. Kuid mis on siis oma süü? Selle „oma süü“ all wõib arwata sarnaseid juhtumisi, kus näituseks põllutöölise wiljakotte tõstes enesele sisemise wigastuse saab. Raske on siin selgitada, kas oli see tema oma süü wõi missugused põhjused seal tõepoolest mõjuwad on. On öeldud, et sarnasel korral, kui inimene on haiguse saanud „oma süü“ läbi, siis ei ole temal

üleüldse õigust arstiabi saada. Leian, et käesolewa paragrahwi ülesanne ei ole mitte seda siin ära määrata, waid peab ära tähendama seda, et põllutöölise sarnasel korral arstiabi mitte peremehe kulul ei saa. Sellepärast teen ma ettepaneku selle paragrahwi 2. märkust ühtlustada praegu maksma kinnituseadusega, ja ta kõlaks järgmiselt: „Põllutöölisel, kelle haigus on tema enese poolt meelega sünnitatud, kaelakohtuliselt karistatawatest wägiwallatetest ehk kakelustest osawõtmise läbi saadud, ei ole õigust selle paragrahwi põhjal arstiabi ega haiguseaja eest palka saada.“ Peale selle oleks märkus 1. juure redaktsiooniline parandus, mis kõlab järgmiselt: Märkus 1: Lühema aja kui aasta peale kaubeldud tööliste jne.

Rkl. O. Pärilin (põl.-k.): Austatud rahwasaadikud! See paragrahw on parandatult komisjonist tagasi tulnud, aga siiski ei ole tema küllalt niisugune, mis elule wastaks. Ma pean jääma endise arwamise juure, et ülepea on nüüdne tööliste haiguse seadus nii laia mõistega, et seda kuidagi nüüd ühe paragrahwi alla mahutada ei saa, ehk see on kaunis raske. Kui meie tahame mahutada siia, siis peame nõnda kokku suruma, et see elus tõesti ei wõi wastukõla leida, ja nõnda jääb ta tihti tähel panemata. Selles mõttes oleks nüüd soowitaw, et see paragrahw wälja jääks ja sellekohane seadus saaks wälja antud, nagu juba praegu komisjon tema wäljatöötamisel on.

Kui meie hakkaks järele waatama, siis leiame, et siin õige palju puudusi sees on. Näituseks öeldakse juba siin, et tööline, kes haige on, et tema saab täieliku arstiabi, kui ka arstirohud, mis arsti poolt wälja kirjutatud, ja ka täie palga haiguse ajal edasi tööandja poolt. Seega siis tähendab, et töölisel on palju kasulikum haige olla, sest kui ta terve on ja töö käib, siis kuluwad temal juba riided ja saapad, kuna aga haiguse juures seda ometi ei ole ja nii ei ole inimesel mõtet oma terwist hoida, sest temal on ükskõik, kas ta terve ehk haige on, palk läheb tal ikka ühtemoodi edasi. (Rkl. M. Martna kohalt: Kas Teie seda kõigi tööliste kohta räägite?) Ma ei ütle mitte, et kõik töölised sarnased on; kui meie näituseks hobusewaraste wastu seaduse wälja anname, siis ei ole ju weel sellega öeldud, et kõik inimesed hobusewargad on, waid wargaid on olemas samuti, kui on olemas sarnaseid töölisi, kes ära kasutawad selle asjaolu, et seadus niisuguseid üleastumisi wõimaldab.

Seda võib aga ära hoida, näituseks sellega, et inimene haiguse ajal pool palka saab, nõnda et ta siis teatawal kombel ka ise kanda aitab haigusest tekkinud kulusid.

Edasi tähendatakse siin, et tööliste perekonna-liigetele on arstiabi ja rohud priid. See on jällegi liig laialine mõiste, sest siin ei tähendata mitte ära, missugune on nimelt tööliste perekonna-liigete arv, keda loetakse tööliste perekonna arstiabisajaks liikmeks. Töölisel on tihti täiealised lapsed, kes ei teeni, ehk kes teenivad teises kohas ja elavad tööliste perekonna juures; kui nüüd niisugune isik haigeks jääb, siis on perekonnapea, tööandja, kohustatud neid kõiki omal kulul rawitsema ja väga võimalik, et tööliste perekonna juure ka weel arwatakse kõik tema tädid ja onud. Aga oletame ainult seda, et ainult tööliste alaealistele lastele arstiabi lubatud. On aga näituseks tööliste laps karjasena suwe otsa wõõra peremehe juures karjas olnud, tuleb sügisel koju ja jääb talwel suwiteenistuse tagajärjel haigeks, olgu tiisikusse ehk n. e.; siis on jällegi see peremees, kelle juures karjalapse isa teenib, kohustatud haiget last oma kulul rawitsema. See pole ju sugugi loomulik ega õige nähtus. See wiib meid wiimaks selle juure, et üleüldse ei taheta enam suure perekonnaga töölist tööle kaubelda, sest tööandja järeltab loomulikult, et tal sugugi tarwis pole töölist palgata, kelle perekond 7—8 hinge suur ja keda tema, tööandja, haiguse korral kõiki rawitsema ja kulusid kandma peab, nõnda, et perekonnaga tööline tööandjal palju kallimaks läheb, kui perekonnata tööline. Sarnast riisikot ei taha ükski tööandja heameelega enesele wõtta.

Siis weel, praegu on lugu nõnda, et mõisade ülewõtmise tagajärjel paljud töölised kohast ja peawarjust lahti on ja need on enamasti perekonna inimesed, nad waja wad tööd ja selle seaduse paragrahwi wastuwõtmisega paneme meie nendele ukse ka taludesse kinni. Tööandja-talupidaja tarwitab heameelega tööjõudu, aga kui meie selle paragrahwi siis seadusse sisse wõtame, siis jätab talupidaja perekonnaga inimesed kõr wale ja otsib, kui tal võimalik, perekonnata tööjõudu. Ka selles mõttes ei ole siis see seadus sugugi elule wastaw, sest meie peaksime ju püüdma neid perekonnaga töötä mõisatöölisi tööle wõtta.

Teiseks, peab tööandja, kui ta perekonnaga tööliste tööle kaupleb, kindlustuse saama, et tööliste perekonna-liikmed siis,

kui perekonnapea tema juure tööle astub, kõik terwed on, tal tuleks arstitunnistus muretseda; see oleks umbes sarnane, nagu meie modern abiellu juures, kus abiellu astumisel mõlematelt pooltelt üksi ei nõuta terve tunnistust, waid seda nõutakse isegi nende wanemate-wanemate kohta. Siis weel, tööliste perekonna-liige põeb tiisikust, ehk mõnda muud pikaldast haigust, mis aasta ehk enamgi wältab, ja kõik selle läbi tekkinud kulud on siis tööandja kanda. Ehk — tööline ise on maal tööl ja tema perekond linnas, kus kõiksugused kergesti külgehakkawad haigused liiguwad. Perekond jääb seal haigeks ja tööandja maal peab haiguse ja rawitsemise kulud kandma. Ka sellest küljest ei wasta see seadus praegusel ajal elunõuetele.

Siis on weel seda seadust meie maa oludes läbi wiia sellepoolest raske, et meil maal arstiabi sugugi korraldatud pole, on kihelkondi, kus arsti sugugi pole, ja kui inimene haigeks jääb, peaks tingimata arsti kohale kutsuma, et haiguse põhjusi teada; tööline võib selle seaduse järele nõuda, et ka iga wäiksema haiguse korral tööandja temale ehk tema perekonna-liigetele arsti kohale muretseb, mis meie maa oludes väga kulukas ja raske.

Siis on ka see 8 nädalat, mis siin on ette nähtud, wõrdlemisi liiga pikk aeg; tööline võib mitu korda teenistuse aasta jooksul haige olla ja tuleb wiimaks nõnda wälja, et ta töös olla ei saagi, ja ka sellest küljest ei ole see seadus elule wastaw. Ometigi oleks palju sündsam, kui selle asemele, et nüüd neid raskusi, mis tööliste kanda on olnud, et neid nüüd mitte kohe järsku tööandja peale ei laotaks, waid oleks palju kohasem, kui kogukond selle oma peale wõtaks, nagu see siinamaani on olnud. Sest raskematel haiguste juhtumiste kordadel aitab kogukond õieti arstikulusi kanda. Kuna sel juhtumisel, kui ta oma peale wõtaks kõik arstimise kulud kanda, siis sellega ei tehtaks mitte suure perekonnaga tööliste kohasaamist raskeks. Sest muidu võib nii wälja tulla, et tööline, kellel suur perekond, et see omale õige raskelt teenistust leiab, ja võib olla, et sugugi ei leia, ja siis on tema sunnitud kõik arstimise kulud kandma ja ka teised kulud, kuna aga sel juhtumisel, kui kogukond arstimise kulud oma peale wõtab, sel juhtumisel wõiks tööline kergem kohta saada, ja sealjuures ka arstiabi peale loota.

Rkl. A. K e r e m (rhw.): Ma ei tahaks selle paragrahwi redaktsioonis parandusi ette tooma hakata, sest siin on nendest

parandustest juba räägitud ja neid puudusi on siin paragrahwis palju olemas. Kui keegi hakkaks seda paragrahwi tähepaneelikult läbi lugema, siis leiaks tema iga lause juures teatawa arusaamatuse. Nii on paragrahwi lõpulause: „Töölise perekonna-liigetel on arstiabi ja rohud prii.“ Kuid, kelle kulul nad priid on, kas kogukonna wõi tööandja kulul, sellest paragrahw waikib. Ja see igatahes, minu arwates, seaduses nii olema ei pea. Kui meie vaatame edasi, siis leiame veel palju arusaamatusi, kuid mina nende wastu rääkima ei hakka, sest ma isiklikult näen, et see paragrahw kõigeparemini parandatult ei annaks seda, mis talt saada tahetakse. Ja nimelt, et ta aitaks töölisi kindlustada ja teiselt poolt, et ta wõimaldaks tööandjatele töölisi nende kindlustustega rahuldada. Ma tähendasin juba I lugemisel, et see paragrahw wäga ebaloomulik just selle poolest on, et tema enam hädaohtlikum on wäikemaa- kui suurmaapidajatele. Sest see paragrahw, kui teda täiesti ümber redigeerida, wõib olla, suurmaapidajatele seda wastuwõetawamaks muutub. Ja just nimelt, kui meie wõtame uusi asunikka, nende seas on tihti üksikuid inimesi, kellel ei ole tarwilist tööjõudu oma perekonnast wõtta, ja sellepärast peawad nad sagedasti wõõra tööjõuga leppima. Siin tuleb ette, et wäikemaaapidaja ühe ehk kaks tööjõudu on palganud, ja kui ta nüüd peab hakkama neile arstimise kulusid maksuma sellel määral, kuidas ettenähtud paragrahw seda käsitab, siis ta sellest üle ei saa. Teine lugu oleks suurte mõisadega, kus mitusada töolist on. Seal juhtub terweid ja haigeid töölisi, ja need reguleerivad ennast wastastikku, kuid wäikemaaapidaja juures, kui ta on juhtunud enesele haiglase perekonna majasse saama, siis on talle see juhtumine täiesti saatuslik. Sellepärast mina leian, et sel kujul ka seda paragrahwi täiesti mõteta on sisse wõtta ja teiseks, et see küsimus palju tähtsam on, kui üksik paragrahw ära suudab tähendada. Kuid et mitte seda küsimust päwakorralt täiesti ära wõtta, ja öelda, et meie siin midagi teha ei tahaks, soowitaks mina selle paragrahwi asemele asendada uue lühendatud paragrahwi: „Põllutöölise arstiabi korraldus ja haiguse wastu kinnitamine otsustatakse wastawa eriseadusega.“

K o m m i s j o n i a r u a n d j a A. Schulbach: Kui see paragrahw eelmisel korral Riigikogus arutusel oli, siis peatasin ma pikemalt nende põhjuste juures, miks ei ole wõimalik seda paragrahwi seaduseelnõust wälja jätta. Nimelt selle

pärast, et põllutöölisele arstiabi andmise küsimus ei ole senniajani seadusandlisel teel korraldatud, kuna see haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus, millest saikõneldud, weel wäljatöötamisel on, ja kuna ta wastu wõetakse, seda ei tea keegi ette öelda. Ei tea keegi, missugused seisukohad üksikud rühmad selle kohta wõtawad. Kuna aga põllutöölise arstiabi küsimus iseenesest wäga tähtis on ja et teda kuidagi wäga ära lahendada on tarwis, tuleks sellekohane paragrahw siia üles wõtta. Ja et minewal aastal segakomisjonid selles küsimuses igalpool kokkuleppele jõudsid, ja isegi mitte sugugi ei 8 ega 26 nädala peale, waid sunduslikkudes määrustes seisis ainult lühikene märkus, et „põllutöölisel on arstiabi tööandja poolt.“ Tööandja oli sunnitud seda arstiabi andma nende määruste põhjal, mille peale ta segakomisjonis ise töölisega kokku leppis piiramata aja kestel, sellepärast on täiesti ekslik rhs. Pärline wäide, et tahetakse selle seaduseelnõuga, korraga uut suurt koormat põllumeestele peale panna — ei, see uus koorem on märksa wäiksem sellest koormast, mis põllumeeste esitajad ise segakomisjonides eneste peale wõtsid, ja see praegune seadus kordab märksa wäiksemal määral segakomisjonide määrust.

Küsimus perekonnaga ja perekonnata töölise kohta on suurema ulatusega küsimus, kui et seda siin arstiabi andmise korralduse juures ära saaks otsustada.

Selle küsimusega puutume meie ka kokku teiste põllutöölise oludesse puutuwate külgede juures, näituseks korteriküsimuses. Põllutöölisel, naisemehel, on ju üleüldse raske talus teenistust leida.

Rhs. Kerem waidles selle paragrahwi wastu redaktsioonilistel põhjustel. Ta näitas ühe puuduse peale, nimelt selle paragrahwi teise lause kohta, et töölise perekonna-liigetel on arstiabi ja rohud prii, kusjuures mitte öeldud ei ole, kelle poolt need rohud on. Mina arwan, et iga paragrahw on üks terwik ja kui paragrahwi tahetakse käsitada, siis tuleb ta algusest peale läbi lugeda ja siin on esimeses lauses öeldud, et arstiabi kulud kannab tööandja. Kui aga rahwaesitaja Kerem'i meelest see mitte siiski küllalt selge ei ole, siis, minu arwates, ei oleks see mitte raske olnud ka sellesse teise lausesse parandust sisse wõtta ja sellepärast ei ole weel tarwis terwet seda paragrahwi täiesti wälja jätta ja sisse wõtta uut paragrahwi, mis iseenesest midagi ei ütle. Rhs. Kerem ei saa oma parandusega mitte midagi kätte, kui ta soowib, et arstiabi korraldus eriseadusega

ära otsustatakse. Eriseadus võib maksma hakata ka ilma rhs. Kerem'i paranduseta ja kui teda üleüldse vastu ei võeta, siis ei aita rhs. Kerem'i parandus midagi. Mina igatahes herra Kerem'i poolt ette pandud paragrahwi järele tarwidust ei näe.

Rhs. Johanson'i poolt on parandus tehtud märkus 2 ümber redigeerida, nimelt sõnade asemel „oma süü läbi“ võtta „kui haigus on tema enese poolt meelega sünnitatud, kaelakohtuliselt karistatawatest wägiwallategudest ehk kakelustest osawõt-mise läbi saadud.“ Ma juhin tähelpanu selle peale, et „oma süü läbi“ palju laiem mõiste on, kui neil sõnadel, mis rhs. Johanson ette pani. Oma süü läbi võib haigus tulla ka väljaspool neid juhtumisi, mis rhs. Johanson üles luges. Niisugusel juhtumisel tuleb seda paragrahwi käsitada samuti, nagu järgmist § 10, mis Riigikogus on vastu võetud, nimelt tööandja wabaneb arstiabi andmisest ainult sarnasel puhul, kui ta suudab selgeks teha, et haigus tõesti töölise enese süü läbi on saadud. Rhs. Johanson'i poolt ette toodud redaktsioonilise parandusega märkus II kohta ühinen.

Juhataja K. Wirma: Rhs. Kerem'i poolt on ette pandud selle seaduse § 9 sel kujul, nagu komisjoni poolt ette pandud, täies ulatuses muudetud kujul vastu võtta ja ma arwan, kui see ettepanek peaks vastu võetama, siis langeksid teised parandused ja ettepanekud ära ja nad ei tuleks üleüldse hääletamisele. Ma kawat-sen kõige pealt hääletamisele panna rhs. Kerem'i ettepaneku ja kui see vastu wõet-akse, siis oleks sellega see paragrahw ära otsustatud. Rhs. Pärilin'i ettepanek on isenesest eitaw ja ta otsustatakse juba hääletamisega ära. Kas waidleb keegi selle hääletamiskorra vastu?

Rkl. L. Johanson (sd.): Ma näen, et herra Kerem'i parandus ei käi selle paragrahwi vastu, waid see on paralleel-ettepanek. Ka sarnasel korral, kui see paragrahw sisse wõetakse, mis komisjoni poolt ette pandud, tuleb põllutööliste jaoks välja anda kinnitamiseadus.

Juhataja K. Wirma: Ma panen siis kõige pealt herra Kerem'i poolt ette pandud paranduse hääletamisele ja palun neid, kes selle wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes on vastu? — Mul on raske otsustada ja sellepärast palun weel kord neid, kes selle ettepaneku wastuwõt-mise poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb häält.) Sellega

on rhs. Kerem'i ettepanek poolt saanud 18 häält ja vastu 25, ettepanek on sellega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rhs. L. Johanson'i parandus — märkus 2 asemele võtta märkus tema redaktsioonis. Kas nõutakse selle ettepaneku ettelugemist? Kui ei nõuta, siis panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus vastu on. Kas nõutakse hääle äralugemist? (Hüüded: Ära lugeda!) Ma palun siis weel hääletada. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb häält.) Rhs. Johanson'i ettepanek on saanud poolt 16 häält, vastu 30 ja on sellega tagasi lükatud. Ma panen siis § 9 komisjoni redaktsioonis hääletamisele ühes rhs. Johanson'i poolt esimeses märkuses tehtud redaktsioonilise parandusega, millega komisjoni aruandja ühinenud. (Hääletatakse.) Ma ei saa otsusele jõuda, kas enamus poolt wõi vastu on ja panen selle paragrahwi uuesti hääletamisele. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb häält.) § 9 on saanud poolt 19 häält ja vastu 22; sellega on § 9 tagasi lükatud. Järgmine paragrahw on § 14. Sõna on komisjoni aruandjal. Wabandage, rhs. Johanson, mina saan Teie ettepanekust nii aru, et § 13 järele uus paragrahw tuleb panna?

Rkl. L. Johanson (sd.): Minewal koosolekul wõeti vastu paragrahw, mille järele keskmise tööpäewa pikkus on 9 tundi ja mis wõimaldab normaaltööpäewa pikkust, ilma ületundideta, pikendada 11-ne tunni peale. Sel korral tegin ma paranduse laste töö kohta, kuid ka see parandus lükati tagasi. Praegu tahan ma parandust teha, mis käib laste öötöö kohta. Tööstuses on selle peale juba tähelpanu juhitud. (Rkl. A. Jürman kohalt: Maal ei tehta öösel tööd!) Küsige oma naabrite käest, mis kella ajal nad karjased suwel välja ajawad, kas kell 2 wõi 3? (Wahelhüüded paremalt poolt: Kell 5 wõi 6, see on juba hommik!) See on laste öötöö, mida tuleks piirata. Juba Jean Amos Comenius seadis ammu üles kawa, et lastel 7—12 aastani tuleks käia algkoolis, 12—18 keskkoolis, 18—24 a. (Rkl. A. Jürman kohalt: Ülikoolis!) Jah, akadeemias. Seda on wõimalik läbi wiia ainult põllumeeste laste juures. (Rkl. A. Jürman, kohalt: Wäga harwa!) Ainult jõukate juures. Kuid sel ajal, kui põllumeeste lapsed, jõukate kih-tide lapsed, õpiwad alg- ja keskkoolis, iseäranis keskkoolis, sunnitakse töörahwa, põllutööliste lapsi töötama neissamades

tingimistes, mis on vastu võetud täiealaste jaoks, see tähendab 11tundi, peale selle ületunnitöö. Ma leiän, et sarnane tegevus oleks Eesti tõule hädaohtlik, seda enam, et teie Eesti tõuterwendamise peale mitte vähem rõhku ei pane, kui oma karjakasvatuse peale. Kui teie heaks olete arwanud lastele päewaaajal neidsamu töötingimisi määrata, nagu täiealastele, siis peate neile vähemalt öösel puhkust lubama. Sellepärast teen ma ettepaneku vastu võtta uus § 13-a, mis järgmisel käib: „Alaealistel kunni 16 aastani on öötöö õhtu kella 7 kunni hommiku kella 6-ni keelatud.“

K o m. a r u a n d j a: A. S c h u l b a c h: Uue kodukorra järele on komisjoni aruandjal õigus nõuda, et teatud parandus komisjoni antaks läbiwaatamiseks; wana kodukord ei anna seda õigust. Ma arwan, et see wäga loomuwastane nähtus on, kui komisjoni liikmed seaduseelnõu juure, mille arutamises nad ise komisjonis osa on wõtnud, Riigikogus uusi kaugeleulatavaid parandusi teewad, mis komisjonis arutusel pole olnud. Silmapilkselt Riigikogus parandust kuuldes, ei ole wõimalik tema sisse mõelda ega teda igakülgselt järele kaaluda. Kaugeleulatavate uuenduste ja paranduste kohta tuleb seisukohta wõtta komisjonides ja sellepärast leiaks ma otstarbekohase olewat, kui Riigikogu selle paranduse annaks töökaitse komisjoni läbiwaatamiseks.

J u h a t a j a K. W i r m a: On ettepanek tehtud uut paragrahwi komisjoni kätte anda. (Rkl. A. Jürman kohalt: Tagasi lükata!) Hääletamisel otsustatakse, kas seda paragrahwi vastu wõtta wõi komisjoni anda. Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et § 13-a komisjoni kätte anda? Kes vastu? Ma näen, et enamus on poolt. Seega on otsustatud § 13-a komisjoni anda.

K o m. a r u a n d j a: A. S c h u l b a c h: § 14. Tööaeg, mil põllutööline peale seaduses kindlaksmääratud aja tööl on, loetakse ületunnitööks.

Peän siin juures tähendama, et komisjon seda paragrahwi vastu wõttes, asus seisukohal, et põllutöölise tööpäew selles seaduses kindlaks määratakse. Il lugemisel wõeti aga vastu rhs. Pool'i parandus, mille järele tööpäewa pikkust mitte seadus kindlaks ei määra, waid üleriikline segakomisjon; selle juures ei tohi tööpäew mitte üle 9 tunni pikk olla. Ühenduses sellega tuleks § 14. wäike muudatus ette wõtta, nimelt sõnade „peale seaduses kindlaks-

määratud“ asemele wõtta sõnad „peale üleriiklise segakomisjoni poolt kindlaks määratud.“

R k l. E. J o n a s (is.): Eelkõneleja, rhs. Johanson, seletas siin, et laste töö on liig pikale wenitatud. Selle paragrahwi põhjal lubatakse ka ületunnitööd teha. Siin ei ole aga mitte seletatud, kes seda wõib teha ja kes mitte. Tööpäew on kindlaksmääratud ja see on iseäranis suwel pikk, kus lapsed maal tööle on wõetud. On kindlasti tarwis, et lastele mitte ei oleks lubatud ületunnitööd teha, ja selles mõttes panen ma selle paragrahwi juure järgmise täienduse ette: „Alaealiste põllutööliste ületunnitöö ei ole lubatud.“

K o m. a r u a n d j a: A. S c h u l b a c h: Komisjon ei ole seda parandust mitte läbi waadanud ja sellepärast ei saa ma komisjoni nimel selle kohta seisukohta wõtta. Mina isiklikult ei saa selle paranduse vastu waielda.

J u h a t a j a K. W i r m a: Panen hääletamisele kõige pealt rhs. Jonas'e paranduse. Kes on selle paranduse poolt? Kes vastu? — Mõned üksikud on vastu. See parandus on vastu wõetud. Nüüd panen § 14 ühes rhs. Jonas'e parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Mõned üksikud on vastu. § 14 on ühes parandusega vastu wõetud.

K o m. a r u a n d j a: A. S c h u l b a c h: § 15. Igasugused majapidamises tarwilikud sõidud, nagu linnas- ja weskilkäimised, küüdikorrad, walitsuse poolt nõutud produktide wiimine, on lubatud üleriiklise segakomisjoni poolt kindlaksmääratud alustel ja palgalepingus kindlaksmääratud tasu eest.

R k l. J. P i i s k a r (is.): Ühe wiimase paragrahwiga määrati tööpäewa pikkus juba 9 tunni peale, selle asemel, et teda 8 tunni peale oleks määratud. § 15, mis praegu arutusel, tahab seda tööpäewa märksa pikemaks teha selles sihis, et oleks majapidamises tarwilikud sõidud, linnas- ja weskilkäimised jne. lubatud teatava wäikese tasu eest. Lugu on aga nii, et need sõidud wõiwad wäga pikad olla, wõidakse isegi sundida teenijaid esiteks päewatööd ära tegema, ehk ligikaudu päewatööd ära tegema ja siis weskile minema. Seal ta wõib olla ööseti ja peab korda ootama. Linnaskäimised ja küüdikorrad wõiwad õige kaua kesta, kuid nendest saab siiski aru, mis asjad nad on. Weel on aga näituseks öeldud „igasugused tarwilikud sõi-

dud.“ Mina ei kujuta enesele ette, kas meie põllumeestest, peale peremehe, keegi saab sõita ilma tarwiduseta. Ma kujutan ette, et kui temal tuju tuleb, võib ta enesele lubada, et paneb hobuse ette ja sõidab. Tähendab, kõik sõidud, mis keegi teine peale peremehe teeb, on ikka tarwilikud. Mis tuleb sellest järeldada? Järeldada tuleb seda, et põllutöö ehk töö põllul peab kestma nii palju tunde, ja peale selle võib sõita linna, weskil käia ja küüdikordi tarwitada nii palju, kui tarwis on. Imelik on selle juures see, et tahetakse tööliste sunduslikeks teha, mille wastu ise suure ägedusega wõideldakse, s. o. walitsuse poolt nõutud produktide wedu. Produktide nõudmine ajab ju tööandja walitsuse wastu oppositsiooni ja nüüd wõtawad nad ise selle seadusse üles, tahawad talle anda kestwa iseloomu. (Hulgalised wasturääkimised paremalt poolt ja keskelt!) Edasi tuleks sarnaste käikude peale, mis majapidamises wõiwad ette tulla, tähelpanu pöörata, mida aga mitte tehtud ei ole. Ei usu, et linnaskäimist nii palju on, et ei saaks päewaga toimetatud, et nende käikude eest ei wõidaks ületunnitasu maksta. Kui see nii oleks korraldatud, siis saadaks nendega wähema arwuga läbi. Niisamuti küüdikorrad ja weskilkäimised — ei ole mitte waja, et peab kümnete werstade kaupa minema ja ei saa seda ära teha päewa ajal (Rkl. J. Lattik kohalt: 20 wersta taha tuleb ka weskile minna!) Jah, tuhandete werstade taga on ka weskid olemas, aga ega Eesti põllumees sellele weskile ei tarwitse minna, waid peaks minema sellele, mis lähemal on. (Rkl. J. Lattik kohalt: Kui palju meil wiljaweskid on?) Selles mõttes arwan mina, ei wõi sugugi seda lahtiseks jätta, waid tuleb kuidagi piir panna ja selles mõttes teen ettepaneku, et kõik sarnased tööd, kõige pealt loetakse ületunnitöödeks, ja edasi, et isegi ületunnitöid ei saaks piiramatul arwul olla, sest tööpäewa wõi tööolude normeerimise ülesanne on ju see, et tööline inimesekohaselt wõiks elada ja see ei oleks sugugi töölise seisukohalt ja nimelt kõigi tööliste seisukohalt wastuwõetaw, kui näituseks üks tööline teatawal ajal 15 wõi 16 tundi tööd teeks. Esiteks ei ole see terwisliselt juba wastuwõetaw ja teisest küljest suurendab see nähtust, mis nii kui nii maad wõtmas, et töötatöölise arw alatasa kaswab. Selles mõttes teen järgmise ettepaneku: § 15 wastu wõtta mitte sel kujul, nagu ta siin on, waid järgmisel kujul: „Ületunnitööd wõib tarwitada ainult selleks, et põllusaaki hukkaminemisest

päästa wõi sunduslike woori ja küüdikordadel ning majapidamises tingimata tarwilikkude kaugemate käikude ja wooride kordadel.“ Kui nemad tõesti tarwitatud on, tuleb nendest üle saada, aga mitte sellel alusel, et seda loetakse tööpäewa pikendamiseks ja muud midagi; ja siis teeksin ma weel tähenduse selle paragrahwi juure, et „ületunnitöö ei tohi kesta üle 2 tunni päewas, peale eelmainitud woori- ja küüdikordade.“

Rkl. A. Kerem (rhw.): Ma teeksin siin redaktsioonilise paranduse; nimelt on siin kolmandas réas pandud sõna „on lubatud.“ See tähendab, et tööline wõib tööd teha, temale on see seaduse järele lubatud, aga mitte kohustatud. Kui nüüd siin räägitakse sunni produktide weost, küüdikordadest ja kui need ainult lubatud, aga mitte kohustatud ei ole tööle ja neid kas teha võib, ehk mitte ei pruugi, siis tuleb nüüd küsida, kes sarnased kohustused majapidamises täidab? Sellepärast panen mina ette siin sõnade „on lubatud“ asemele kirjutada „on kohustatud.“

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Herra J. Piiskar'i poolt ette pandud selle paragrahwi redaktsiooni II osa on täiesti wastuwõtmata. Selles loetakse üles kõik need küüdi- ja woorikorrad, mille all ületunnitööd lubatakse, kuid ainult 2 tundi päewa kohta. (Rkl. J. Piiskar: Lugege järele, seal pole nii, küüdikorrad on wäljawõte!) Siin on nüüd eelpool öeldud, et ületunnitöö ei tohi kesta üle 2 tunni päewa kohta, ja ainult eelmainitud küüdi- ja woorikordadel on wäljawõtteid sellest lubatud. Kui meie aga käesolewat paragrahwi komisjoni redaktsioonis loeme, siis leiame, et seal on rohkem wäljawõtteid, ja sellepärast ei wõi meie herra J. Piiskar'i redaktsiooniga ühineda, sest wõtta ületunnitööde sekka ainult need 2 wõimalust, küüdi- ja woorikorrad, see paneb põllumehed liig kitsastesse raamidesse, nii et nad ei saaks kaugemaid sõitused ja majapidamises tarwilikka käikusid ette wõtta, kuna neil ei oleks wõimalik töölistelt selle redaktsiooni põhjal enam tööde täitmist nõuda, ning sellepärast on see redaktsioon täiesti wastuwõtmata.

Rkl. J. Soans (kom.): Ma teen ettepaneku ületunnitöö ülemmäära terve aasta kohta 225 tunni peale määrata.

Rkl. O. Pärlin (põl.-k.): Siin on arwamine ja pandi ette, et ületunda tohib ainult siis teha, kui põllutöösaadusi waja on hukkaminemisest päästa. Seda võib ainult see inimene rääkida, kes meie põllumeeste seisukorda ei tunne, sest neil on

arwamine, et põllumehel on kibe ainult suwel, kuid talwel magab ta täiesti, nagu karu koopas; ma pean aga ütleva, et talwel on põllumehel mõnikord hoopis kibe-dam, kui suwel. Iseäranis peab seda ütleva tänawuse talwe kohta, mis kestis ainult 2 kuud, ning selle aja jooksul pidid weetud saama nii küte kui heinad, ja kõiksugused küüdi- ja woorikorrad tehtud saama. Kui siis põllumees tahab maja ehitada, sest töölisel on korterit waja ja põllumehel endal ka, kui ta elada tahab, ning kui siis weel tulewad mitmesugused normitööd, nagu puudewedu, siis ei jõua nende tundidega kuidagi walmis saada. Mitmel pool ei jõudnud põllumehed endile tänawu talwel kütet koju wedada ja sellekohaseid fakte on palju, kus mitmed mõisad selle asjaolu tagajärjel wäljapääsemata seisukorras oleksid olnud ja õnn oli, et nad wälja jagati, sest neil ei olnud kütet muretsetud nii palju, et seda oleks olnud anda oma tööliste, wõi sügisel wilja peksta wõi kuiwata, sest seda ei oldud jõutud metsast wälja wedada.

Ma toon näituseks oma koduse seisukorra; et ma ise siin olin, ei saanud ma tööst osa wõtta; et mul aga mehed kodus wana wiisi järele tööd teewad, siis jõuti töödega ometi walmis saada; nii ei saa üleüldse mitte öelda, et ületunnitöö ainult wiljakoristamise juures lubatud on, waid selle järele tuleb ka muul puhul tarwidust ette, kus mitmesugused pakilised tööd seda nõuawad. Siis tahtsin weel herra J. Piiskar'ile öelda, et see weskilkäimise lugu oli tema arwates küll nali, kuid teine kord tuleb weskilkäies tarwis 3 päewa järke oodata; 2-tunnilist ületunnitööd ei saa seal lubada sel loomulikul põhjusel, et siis kunagi korda kätte ei saaks, kui tööline wahepeal koju tuleb, sest kui ta oma koormaga tagasi läheb, on juba teine ees jahwatas; tal ei ole seal oodates küll midagi tööd teha, waid ta magab seal juures, kuid ei saa sealt ära tulla; sellepärast ei saa põllutöö juures ületunnitööd sel wiisil ära määrata, waid see peab põllumehe oma asjaks jääma.

Kom. aruandja A. Schulbach: Rhs. herra Kerem'i poolt on tehtud parandus, sõnade asemel „on lubatud“ lugeda „on kohustatud“. See parandus ei ole töökaitse komisjonis arutusel olnud; ma isiklikult ühinen selle parandusega, kuid komisjoni nimel ei saa ma selle kohta seisukohta wõtta, sellepärast palun teda eriti hääletada. Mis rhs. herra J. Piiskar'i ja herra J. Soans'i parandustesse puutub, siis

lähewad need parandused selle peale wälja, et ületunnitööd reguleerida. Iseenesest käsitab § 15 ainult ühte osa ületunnitöödest, nimelt sõitusid ja wooriskäimist. Kuna ületunnitöödele iseenesest siin seaduses aga ühtegi paragrahwi pühendatud ei ole, wõiks küsimuse küll selle paragrahwi juures ära otsustada. Sisuliselt pole rhs. Piiskar'i ettepanek mitte wastuwõetaw, kuna ületunnitööd wooriskäimiste puhul kahe tunni peale piirata täiesti wõimatu on. Tööandja ei saa ju mitte määrata linna kaugust oma tahtmise järele, samuti ka weskil järjekorda oma tahtmise järele seada. Rohkem wastuwõetaw oleks rhs. Soans'i parandus ületunnitöö arwu kindlaks määrata aasta peale. See küsimus ei ole aga komisjonis kaalumisel olnud ja sellepärast tuleks tema komisjoni anda läbiwaatamiseks, kui Riigikogu soowib ületunnitööd piirata.

Juhataja K. Wirma: Ma asun hääletamisele. Esiteks paneksin rhs. Piiskar'i ettepaneku hääletamisele. Kui see wastu wõetakse, siis jääks komisjoni paragrahw sel kujul wälja ja rhs. Kerem'i parandus ei tuleks mitte hääletamisele. Rhs. Soans'i parandus käib ühe kui teise kohta ja tuleks nii ühel, kui teisel korral hääletamisele. Kui minu ettepanekuga nõus ollakse, siis asun hääletamisele. Kes on rhs. Piiskar'i ettepaneku poolt? Kes wastu? Mulle näib, et suure enamus on wastu. Seega on tema ettepanek tagasi lükatud. Panen rhs. Soans'i ettepaneku hääletamisele. Kes on selle wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Mulle näib, et enamus on wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen rhs. Kerem'i paranduse hääletamisele: wõtta „on lubatud“ asemel „on kohustatud“. Kes on selle paranduse poolt? Kes wastu? Mulle näib, et enamus on poolt. Et häält palutakse ära lugeda, palun uuesti hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb häält.) Seega on see parandus 23 häälega, 19 wastu, wastu wõetud. Nüüd panen § 15 ühes rhs. Kerem'i parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Üksikud hääled on wastu. § 15 on wastu wõetud. (Hüüded: koosolek lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Panen hääletamisele. (Hääletatakse. Sekretäär loeb häält.) Poolt 20 häält. Wastu 21 häält. Seega on otsustatud koosolekut jätkata.

Komisjoni aruandja A. Schulbach: § 16. Ületunnitöö eest mak-

sab tööandja eraldi tasu. Ületunnitöö tasu väljaarwamisel jagatakse kõik põllutöölise natuuras ja rahas aasta jooksul saadaw palk aasta töötundide arvu peale ja makstakse välja wiiekümne protsendilise lisatasuga.

Rkl. L. Johanson (sd.): Selles paragrahwis on öeldud, et aasta jooksul saadud palk, see tähendab ka suwilise palk, jagatakse aasta töötundide arvu peale, selle arvu peale, kui palju aasta jooksul üleüldse tööd on tehtud. See paragrahw peaks selgem olema ja sellepärast teen mina ettepaneku teda järgmiselt redigeerida: § 16. Ületunnitöö eest maksab tööandja lisatasu. Ületunnitöö tasu väljaarwamisel jagatakse kõik põllutöölise natuuras ja rahas teenistusaja eest saadaw palk wastawa teenistusaja normaaltöötundide arvu peale ja maksetakse välja wiiekümne protsendilise lisatasuga.

Rkl. E. Jonas (is.): Minule paistab, et ka see ettepanek mitte küllalt kindlalt ära ei määra töötundide arvu. Et seda arvu konkreetset ära määrata, panen mina ette sõnade „aasta töötundide arvu“ asemel „2250 töötundi“ võtta. Mis puutub lisatasusse, siis pean ma tähendama, et pühapäewane ületunnitöö peaks kõrgema tasu alla arwatud saama. Pühapäewase ületunnitöö eest tuleb eriti tasu maksta ja sellepärast panen ma ette järgmist parandust wastu võtta: sõnade „makstake välja“ järele võtta sõnad „tööpäewadel wiiekümne- ja pühapäewadel saajaprotsendilise lisatasuga.“

Rkl. L. Johanson (sd.): Mis käib töötundide arvu kindlaksmääramisse, siis ei saa mina mitte rkl. Jonas'e parandusega ühineda. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Ega Teie aruandja ei ole!) Mina pean selle ettepaneku wastu waidlema. Kui teie aasta jooksul saadawa, s. o. ka suwe, palga jagate 2250 peale, siis ei ole see mitte wastuwõetaw. Kui teie selle paranduse teete, siis peate ka esimesele poolele midagi juure lisama, sellepärast et see paragrahw ei käi mitte üksi aastatööliste kohta, waid käib kõigi põllutööliste kohta.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Ma ei tahaks siin sisuliselt wastu waielda, waid tahaks siin nii mõndagi praktilist wõtet näidata. Kui näituseks põllumees peaks niisuguse paragrahwi järele välja arwama, kui palju tema oma töölisele maksma peab, siis peaks küll igal põllumehel, kellel juba 2—3 töelist on, sekretäär ametis olema, kes selle kõik naturaalselt välja arwaks. (Rkl. L. Jo-

hanson kohalt: See oli juba olemas!) Mina seda küll ei tea. (Rkl. L. Johanson kohalt: Teie, kui endine põllutööminister, peaksite seda teadma.) Kui meie teoreetiliselt ja kainelt järeldusi teeme, siis ei ole raske nende paragrahwide järele selgusele jõuda, kui tihti põllumees töötunda ja lisatasu protsenta naturaali eest terve aasta kohta ümber arwama peab wastawatele tööpäewadele lisaks. See on juba harilikule inimesele raske ülesanne, aga nende põllumeestele, kes sellega wilunud pole, on ta tõesti ülesaamatu. Meie põllutöölisel on naturaalsid aasta jooksul, võib olla, wiiskümmend, kord kapsamaa, kord aiamaa, ja Jumal teab kõik mis weel, ja kui seda kõik peab hakkama üles arwama rahasummadesse, siis arwan küll, et meie põllumehed sellega mitte toime ei saa. Kui Teie arwate, et nad sellega toime saawad, siis võite ju ka läbi wiia.

Rkl. J. Soans (kom.): Seda ära nähes ja kuulates, et põllumehed kunagi sellele wastu ei taha tulla, et ületundide eest lisatasu maksetakse, ehk see aga siiski põhimõttelikult õige on, ning siin juures weel oletada tuleb, et suurem osa ületunda just suwe ajal tehakse, siis teen ettepaneku selle wiiekümne protsendile weel 50 protsenti juure lisada ja määrata ületunnitöö eest lisatasu 100%. Et ületundide töötamine peaasjalikult suwe ajal sünnib, ja see tööline talwel midugi peab kusagil nurgas, nagu wana pastel wedelema, et peremehel teda suwel jälle võtta oleks, siis ei ole see tasu sugugi liig.

Kommissjoni aruandja A. Schulbach: Rks. E. Jonas'e poolt on ettepanek tehtud sisse võtta normaal töötundide arw 2250 tundi. Ma pean tähendama, et Riigikogu ei ole normaal tööpäewa pikkust kindlaks määranud, waid see jäi segakommissjoni hooleks. On ainult üks määrus olemas, et tööpäew ei tohi läbisegi mitte üle 9 tunni olla. Rhs. Jonas on oma normaal tööpäewa 8 tunni peale rehkendanud, nii et juba sellepärast ei wasta tema Riigikogu poolt wastuwõetud põhimõtetele. Edasi on rhs. Jonas'e poolt ettepanek tehtud, et pühapäewase töötunni eest saaks kõrgem lisatasu makstud. Järgmine § 17 aga kõneleb, et pühapäewad on põllutöölisele puhkepäewad, ja et põllutööline ei ole kohustatud neil päewil mingisugust tööd tegema. Edasi on räägitud selles paragrahwis neist töödest, mida põllutööline tegema peab, kuid see paragrahw määrab ka ühtlasi ära, et need tööd mitte ületunnitööde hulka

ei loeta, nii et minu arwates ületunnitööd pühapäewal iseenesest sündida ei wõi ja sellepärast langeb tarwidus ära selle paragrahwi lõppu wastu wõtta. Rhs. Kerem'i märkuse peale pean ma ütleva, et ületunnitöö tingimised määrab kindlaks maakonna segakomisjon ja § 16 ei nõua sugugi, et tööandja seda ise peab tegema, waid segakomisjonis töötatakse wälja palganormid ja ka ületunnitöö tingimised ja selle tasu. Mispärast peab siis just peremees üle terve riigi seda rehkendamise operatsiooni läbi tegema, kui see tehakse kindlaks üleriiklise segakomisjoni poolt tunni kohta. Rhs. Soans'i paranduse kohta, ületunnitöö tasu määrata 100% peale kindlaks, wõin öelda, et see ettepanek on komisjonis arutusel olnud ja komisjon ei ole seda mitte wastu wõtnud. Sellepärast ei saa mina selle ettepanekuga ühineda. Rhs. Johanson'i poolt sisseantud redaktsiooniga ühinen.

Juhataja K. Wirma: Komisjoni aruandja on ühinenud paragrahwiga rhs. Johanson'i poolt sisseantud kujul, nii et see tuleb hääletamisele ja parandused tuleks selle juure teha. Kõige pealt tuleb hääletamisele rhs. Soans'i parandus, kui kõige-kaugema ulatusega, mis 50% lisatasu asemele teeks 100%. Kui see peaks wastu wõetama, siis rhs. Jonas'e teine parandus jääks tarbetuks. Kas on rhs. Jonas sellega nõus, et kui rhs. Soans'i parandus wastu wõetaks, siis Teie parandust ei tuleks hääletada? Komisjoni aruandja on ühinenud rhs. Johanson'i parandustega, aga ma ei näe seda kohta, kuhu ta siia peaks sisse tulema. (Läbirääkimine juhataja ja ettepanekute tegijate wahel.) Ma asun siis hääletamisele. Kes on rhs. Soans'i ettepaneku poolt, 50% asemele wõtta 100%? Kes wastu? — Mulle näib, et suurem enamus on wastu. Kas soowitakse häälte äralugemist? (Wahelhüüded: Kwoorumi ei ole!) Ma panen siis uuesti hääletamisele. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta ja nii kaua ülewal hoida, kunni sekretäär hääled ära loeb. (Wahelhüüe rkl. O. Gustawson'i poolt: Põllumehed, päästke, mis päästa wõib!) (Rkl. Hünerson wastab: Tõstke kaks kätt üles!) (Rkl. J. Piiskar: Hünerson'il hakkab juba halb!) Ma palun rahu! Palun neid, kes selle ettepaneku wastu on, käe üles tõsta ja niikaua ülewal hoida, kunni sekretäär hääled ära loeb. — See ettepanek on poolt saanud 20, wastu 24 häält. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. — Ma panen rhs. Jonas'e pa-

randuse hääletamisele, nimelt et sisse wõtta 2250 töötundi. Kes on selle ettepaneku wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Mulle näib, et suur enamus wastu on. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. — Siis ma panen rhs. Jonas'e 2-se paranduse hääletamisele, kus on tööpäewadel 50% ja pühapäewadel 100% lisatasu. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes wastu? Mulle näib, suur enamus wastu olewat. Kas soowitakse häälte äralugemist? (Hüüe: Palun ära lugeda!) Siis ma panen uuesti selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on poolt saanud 20 häält ja wastu 25 häält ja sellega on see ettepanek tagasi lükatud. — Ma panen siis rhs. Johanson'i ettepaneku, millega komisjoni aruandja on ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on 1 häält; sellega on see ettepanek, § 16, wastu wõetud.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma panen ette § 16 järele sisse wõtta järgmine uus § 16-a. Suwekuudel, s. o. mai-, juuni-, juuli- ja augustikuudel ei ole nädalas üle kuue tunni ületunnitööd lubatud.

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Kui meie rhs. M. Martna poolt ettepanud uue paragrahwi wastu wõtame, siis teeb see paragrahw meile wõimatuks igasuguseid sunniwoori-, küüdi ja muid walitsuse poolt pealepandud sellekohaseid kohustusi täita. On näituseks käsk sõjawäele õige ruttu midagi wiia, ehk mõni rekwiitsiooni kohustus, niisamuti talwel puude wedu, siis selle paragrahwi wastuwõtmisega jääwad need, enamasti kauged käigud, kõik tegemata. Kõige rohkem kannatawad selle all linnad. (Rkl. M. Martna kohalt: Meie oleme walmis kannatama!) (Kõneleja kõnet saadawad alalised terawad wahelhüüded pahemalt poolt.) Sellepärast arwan, et see paragrahw elule sugugi ei wasta ja tagasi lükata tuleks.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma pean austatud Riigikogu liigete tähelpanu selle peale juhtima, et meil siin küll wastuwõetud on 9-tunniline tööpäew, 9 tundi keskmiselt aastas tööpäewa pikkus, aga kui pikaks tööpäew suwel töepoolest kujuneb, seda saame edaspidi alles näha. Minu arwamise järele jääb suwise tööpäewa pikkus ikka oma 11½, kui mitte 12 tundi. Kui nüüd weel ületunnitöö piiramata määral lubatud on, siis saab suwine tööpäew töepoolest liiaks pikk. Et sellele wähegi piiri panna, soowitan ma oma ettepanekut wastu

wõtta, nii et suwekuudel mitte rohkem ületunnitööd lubatud ei oleks, kui 1 tund päewas.

Tahtsin weel austatud Riigikogu liigete tähelepanu selle peale juhtida, et nagu teada, rahwasteliidu juures on asutatud rahwuswaheline töötoimkond ja et see toimkond üleskutsed on saatnud kõigile riikidele, kes rahwasteliidu liikmed on, tööolude üle teateid saata. Eesti on ka soowi awaldanud rahwasteliidu liikmeks saada ja oleks väga imelik, kui meie wäikene wabariik, mis ennast rahwa wabariigiks nimetab, isegi töörahwa wabariigiks... (Äärmiselt pahemalt poolt: Pilge!) peaks rahwuswahelisele töötoimkonnale teada andma, et meil suwekuudel maksab 11—12-tunniline tööpäew, mille juures weel määramata arwul ületunnitööd lubatud. Seda häbi meie enestele teha ei tohiks, ja sellepärast palun wastu wõtta minu poolt ettepanud paragrahw, mis seda ületunnitööd piirab.

Kommisj. aruandja A. Schulbach: Isiklikult olen arwamisel, et kui tööpäewa pikkus juba 11 tundi on, siis enam mingisugust ületunnitööd ei tarwitse olla. Waidlen wastu rhs. M. Martna arwamisele, et meie selles seaduseelnõus ületunnitööd sugugi piiranud pole. Seaduses on paragrahw sees, mis näeb ette 9-tunnilist keskmist tööpäewa, ööpuhkust vähemalt 9 tundi, sinna juure tuleb weel arwata päewane puhkeaeg 4 tundi, ilma milleta ikkagi läbi ei saa, ja sellega on ju siis ületunnitöö piiratud. Kui meie nüüd weel arwesse wõtame seda, et rhs. M. Martna arwates tööpäew suwel tingimata 11 tundi

pikaks wenib, siis näeme, et 11-tunnilise tööpäewa juures ületunnitööd teha ei saagi. Kuid ühe asjaolu peale tahaksin ma tähelepanu juhtida, nimelt rhs. M. Martna tähelepanu: Seaduseelnõu ei määra mitte kindlaks, et tööpäew suwel 11 tundi pikk peaks olema; segakommisjon wõib ka 8 tunni peale kokku leppida; aga rhs. M. Martna tahab just oma parandusega seda läbi wiia, et tööpäew suwel pikem saaks määratud, kuna ületundide arw piiratud. Sellepärast arwan ma, et rhs. M. Martna parandus selle paragrahwi juures põllutööliste karuteenus oleks. (Naer.)

Juhataja K. Wirma: Rhs. M. Martna poolt on ette pandud uus paragr.: „Suwekuudel, s. o. mai-, juuni-, juuli- ja augustikuudel ei ole nädalas üle 6 tunni ületunnitööd lubatud.“ Ma panen rhs. M. Martna ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Lõpetada!)

8. Koosoleku lõpetam. ja järgmise koosoleku aja määramine. On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Sõnasoowijaid selle kohta ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on seekord vähemus. Kas tehakse ettepanekut järgmise koosoleku aja kohta? (Hüüded: Teisipäewal kell 5 p. l.) Wastu ei olda; seega on järgmine koosolek teisipäewal kell 5 p. l.

Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 9.45 min.)

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abisekretäär W. Pezold.